Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
Францішак БАГУШЭВІЧ

НАША СЛОВА

Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны

Штотыднёвая газета
(Выходзіць з сакавіка 1990 г.)
◈
48(104)
◈
2 снежня
1992 г.
◈
Кошт 1 рубель
(Па падпісцы — 10 кап.)

«Голас народа — голас Божы»
Стар. 2

• • • •

Ці быць школе беларускай?
Стар. 3

• • • •

МЫ БЕЗ РОДНАЙ МОВЫ – НАТОЎП
Стар. 3

• • • •

Старонкі правінцыйнага рамана
Стар. 4

• • • •

Беларуская мова ўсё больш уваходзіць ва ўжытак педагогаў. Шмат увагі надаюць ёй і настаўнікі Перхавіцкай сярэдняй школы Баранавіцкага раёна. Гэта не дзіва, бо працуе тут інтэрнацыянальны калектыў.

Так, Таццяне Міхеевай (на здымку на пярэднім плане), выпускніцы Ніжагародскага універсітэта дапамагае авалодаць мовай калега-настаўніца Яніна Койпаш. І хоць сама Яніна — полька, але беларускую мову ведае добра.

Фота Эдуарда КАБЯКА.
Белінфарм.

ПОСТУП ТЫДНЯ

27—29 ЛІСТАПАДА АДБЫЛОСЯ СВЯТКАВАННЕ 72-ОЙ ГАДАВІНЫ СЛУЦКАГА ПАЎСТАННЯ, ЯКОЕ ВЫБУХНУЛА 21 ЛІСТАПАДА 1920 ГОДА. У ДОМЕ ЛІТАРАТАРА АДКРЫЛАСЯ ВЫСТАВА, ПРЫСВЕЧАНАЯ ПАЎСТАННЮ, І ПРАЙШЛА ВЕЧАРЫНА. У ПРАВАСЛАЎНЫХ ХРАМАХ У ГОНАР ПАЎСТАНЦАЎ АДБЫЛІСЯ НАБАЖЭНСТВЫ. АСНОЎНЫЯ МЕРАПРЫЕМСТВЫ ПРАВЕДЗЕНЫ Ў СЛУЦКУ І СЕМЕЖАВЕ.

У МЕНСКУ ПРАЙШЛІ ДНІ ПОЛЬСКАГА КІНО, *якія арганізавала пасольства Польшчы сумесна з менскім прадпрыемствам «Кінавідэапракат».*

ПАЧАЎСЯ ТРАДЫЦЫЙНЫ МІЖНАРОДНЫ ФЕСТЫВАЛЬ МАСТАЦТВАЎ «БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫЧНАЯ ВОСЕНЬ», які праводзіцца ўжо ў дзевятнаццаты раз.

У БРЭСЦЕ ПРАЙШОЎ ФЕСТЫВАЛЬ БЕЛАРУСКАЙ МАЛАДЗЁЖНАЙ МУЗЫКІ «БЕРАСЦЕЦКІ РОККІРМАШ-92», *у якім прынялі ўдзел гурты «Уліс», «Крама», «Мроя», «Новае неба», «Мясцовы час», «Вакзал», а таксама госці з Польшчы і Германіі.*

ПАЭТУ УЛАДЗІМІРУ ЖЫЛКУ — АХВЯРЫ СТАЛІНІЗМУ — НА ЯГО РАДЗІМЕ Ў ВЕСЦЫ МАКАШЫ НА НЯСВІЖЧЫНЕ АДКРЫТЫ ПОМНІК.

ВЫЙШАЎ У СВЕТ ПЕРШЫ НУМАР ЧАСОПІСА «ПЕРШАЦЬВЕТ» *(рэдактар А. Масарэнка). У Доме літаратара адбылася святочная прэзентацыя новага выдання. Стваральнікаў і аўтараў часопіса віталі старшыня СП Беларусі В. Зуёнак, намеснік міністра інфармацыі С. Нічыпаровіч. Выступілі і маладыя літаратары.*

ДЭЛЕГАЦЫЯ МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ РБ НАВЕДАЛА ВІЛЬНЮ, *дзе абмеркаваны і падрыхтаваны дагавор па культурным супрацоўніцтве паміж Беларуссю і Літвой.*

Нашы інтэрв'ю

БЕЛАРУШЧЫНА Ў... «ВО СЛАВУ РОДИНЫ»

У назве мы не памыліліся. На жаль, адзіная вайсковая газета Беларусі носіць пакуль гэткую назву. І тым не менш, мы вырашылі пагутарыць з галоўным рэдактарам газеты «Во славу Родины» палкоўнікам Рыгорам Васільевічам Сакалоўскім на тэму «Беларушчына на старонках газеты».

— За апошнія паўгода — год перамены безумоўна адбыліся істотныя. Па-першае, менавіта за гэты час газетныя старонкі загаварылі па-беларуску. Спачатку — спакваля, паціху. Адным-двума матэрыяламі ў тыдзень. Зараз — штодня. Здараецца, што па некалькі матэрыялаў друкуем на беларускай мове. Але ж хіба ў адначассе ўсё зробіш? Даём шмат матэрыялаў па вайсковай гісторыі Беларусі. Друкавалі, у прыватнасці, кароткі агляд «Забытая слава», падрыхтаваны калектывам навукоўцаў пад кіраўніцтвам вядомага гісторыка-адраджэнца Міхася Ткачова. Зараз у газеце публікуецца вялікі нарыс Станіслава Цярохіна пра Грунвальд. Прызнацца, пошту і званкі публікацыі гэтыя выклікаюць самыя разнастайныя. Шмат абвінавачванняў нават у русафобіі. Яно і зразумела. Старэйшыя пакаленні мысляць пераважна кансерватыўна, бо ветэраны вучыліся па старых сфальсіфікаваных падручніках.

— Ці можна гаварыць аб уплыве газеты на пашырэнне беларускасці ў нашым войску наогул?

— Тое, што газету чытаюць ва ўсіх вайсковых калектывах — гэта зразумела. Мы імкнёмся, каб цераз газету афіцэры, салдаты далучаліся да роднай мовы. Частая з'ява на нашых старонках — тэматычныя выпускі «Паходні». У выпусках расказваем пра беларускі фальклор, народныя традыцыі, змяшчаем кароценькія руска-беларускія ці беларуска-рускія слоўнічкі.

Апошнім часам большасць публікацый пра беларускую культуру, літаратуру ў газеце друкуюцца па-беларуску. І гэтыя матэрыялы выклікаюць рэзананс. Ужо і пішуць многія да нас на роднай мове. Дасылае свае беларускія вершы, напрыклад, падпалкоўнік Алесь Дзергачоў. З цікавасцю пазнаёміліся з паэтычнымі творамі курсанта Менскага вышэйшага ваеннага каманднага вучылішча Алеся Запольскага. Вось чатырохрадкоўе з яго ліста:

Нясуцца да волі блакітныя
хвалі,
Імкнуцца за імі маркотныя
дні,
Як трапіць пан Нёман ў
замежныя далі,
То помніць ён добра свае
карані.

Праўда, у гэтых радках ёсць пэўныя творчыя хібы. Але ж якая шчырасць, якое жаданне захаваць сваю еднасць з Беларуссю! І мы верым, што такіх, як Алесь Запольскі, у вайсковых калектывах шмат. За імі — будучыня.

— І ўсё ж ствараецца ўражанне, што ў тых ці іншых накірунках беларускага Адраджэння газета змагла б зрабіць куды больш...

— Не магу не пагадзіцца з Вамі. Але ж тут ёсць пэўныя аб'ектыўныя прычыны. Прызнацца, нам цяжка знайсці прафесійных аўтараў на глыбокую распрацоўку тых ці іншых тэм. Уявіце сабе, колькі часу, нерваў, сіл займае падрыхтоўка грунтоўных, няхай сабе і папулярных, гістарычных матэрыялаў. А што мы можам прапанаваць узамен, калі ганарарны фонд аднаго нумара газеты складае ўсяго 230 рублёў?! Смешна проста...

Дадайце нашы сціплыя тэхнічныя магутнасці... Матрыц з беларускімі літарамі ў нас не хапае. І гэта ў штодзённай рэспубліканскай газеце! Але ж, канешне, усе гэтыя праблемы не здымаюць з нас адказнасці за вяртанне ў войска роднага слова, беларускай культуры. Таму і запрашаем да супольнай працы пісьменнікаў, творчую інтэлігенцыю рэспублікі, і гісторыкаў, навукоўцаў самых розных спецыяльнасцей і накірункаў. Спадзяёмся на вашу падтрымку, шаноўнае спадарства!

Гутарыў
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ.

Калі на 10-ай сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь пачаў абмяркоўвацца праект новай Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь — у Вярхоўны Савет патокамі хлынулі тэлеграмы і пісьмы, выкліканыя прапановай асобных народных дэпутатаў запісаць у Асноўным Законе, што дзяржаўнай мовай у Беларусі павінна быць, апрача беларускай, і руская. Усе да адной тэлеграмы — рашучы пратэст супроць такога патрабавання. Ды і пісьмы, за нязначным выняткам, таксама сведчаць аб гэтым жа. Ну што ж, як то кажуць: голас Народа — голас Божы. Прапаную чытачам «Нашага слова» выбарку тэлеграм і пісем: няхай яны паслужаць прыкладам для іншых.

Н. С. ГІЛЕВІЧ.

«ГОЛАС НАРОДА — ГОЛАС БОЖЫ»

Агульны сход Саюза пісьменнікаў Беларусі выказвае вялікую трывогу з прычыны захадаў пэўных колаў узаконіць двухмоўе ў суверэннай Беларускай дзяржаве. Лічым, што гэтым будзе вынесены смяротны прысуд беларускай мове. Мы рашуча супраць гэтага. Няхай у нашым доме пануюць мір і парадак, а дзяржаўнай мове быць адной — беларускай. (Агульны сход Саюза пісьменнікаў. 27.10.1992).

Мы, настаўнікі беларускай мовы, патрабуем, каб на сесіі Вярхоўнага Савета не ставілася пытанне аб двухмоўі. Дзяржаўнае двухмоўе — гэта ганьба, гэта канчатковая русіфікацыя, гэта здзек і глумленне над роднай мовай і спадчынай. Вынікі двухмоўя на сённяшні дзень відавочныя. Дзяржаўнай павінна быць мова таго народа, які даў назву дзяржаве. Мы патрабуем ад дэпутатаў павагі і бездакорнага выканання ўсіх законаў, у тым ліку і Закона аб мовах. (Раманцэвіч, Новікава, Каліненка, Баранчук і іншыя — усяго 50 подпісаў. Мінск, 27.10.1992).

Шаноўны Станіслаў Станіслававіч! Патрабуем абараніць статус беларускай мовы як адзінай дзяржаўнай мовы Рэспублікі Беларусь. (Прафесар Лепешаў, дацэнт Лецка, дацэнт Тамашэвіч, дацэнт Жук, дацэнт Данільчык, прафесар Сцяцко, старшы выкладчык Патрэба, прафесар Пяткевіч, дацэнт Мельнікаў. Гродзенскі універсітэт, 26.10.1992 г.).

Шаноўныя народныя абраннікі, зразумейце: мова — наш апошні шанц духоўна адрадзіцца. Хто прапануе дзяржаўнае двухмоўе — працягвае здзекавацца над беларусамі. Дзяржаўнай павінна быць толькі адна беларуская мова. (Святлана Астапава, Мінск, 27.10.1992).

Пратэстуем супраць вынясення на рэферэндум пытання аб дзяржаўнасці беларускай і рускай моў. Не дазволім паганіць памяць продкаў. Яны збіралі гэты скарб стагоддзямі і наканавалі берагчы. Ужо не адзін раз добразычлівыя вялікадзяржаўныя мужы пагалі нашае роднае. Ёсць такая спроба і цяпер. Пратэстуем. (Сям'я Мацько, Гродна, 26.10.1992).

Пара зразумець: двухмоўе ў Канстытуцыі — гэта магіла беларускай мове. (Без подпісу, Маладзечна, 26.10.1992 г.).

Галасаваць за двухмоўе ў Канстытуцыі — ставіць крыж на беларускай мове. (Шусьціцкі, Маладзечна, 26.10.1992).

Абураныя самой пастаноўкай пытання аб дзяржаўнасці беларускай мовы на сесіі Вярхоўнага Савета. Дзяржаўнай мовай павінна быць толькі беларуская. Ніякага рэферэндуму аб мове! Паважайце беларускі народ, калі вы народныя выбраннікі! (Выкладчыкі, супрацоўнікі, студэнты Мінскага інстытута замежных моў, 27.10.1992).

Шаноўны Старшыня, няўжо Вам абыякавы лёс народа? Спыніце здраду і ганьбу, якую народныя абраннікі хочуць правесці ў жыццё, ставячы пытанне аб дзяржаўнасці двухмоўя ў Рэспубліцы Беларусь. Народ мае сваю, родную мову. Успомніце, шаноўны, лёс свайго бацькі, які прыняў пакуты за святыню народа. Звяртаемся да Вас з надзеяй на разуменне. (Настаўніца Чарнюгова і група вучняў, Мінск, СШ № 105, 26.10.1992).

Белорусский язык — государственный. Я — против двуязычия. (Жук, Гродна, 27.10.1992).

Шаноўны Старшыня! Баліць душа беларуса ад таго гвалту над беларускаю мовалю, які распачала вышэйшая ўлада рэспублікі. Патрабаванне дзяржаўнага двухмоўя — гэта спланаванае знішчэнне беларускай мовы, якая знаходзіцца ў стане рэанімацыі. Станіслаў Станіслававіч, заступіцеся, заклічце ветэранаў і камуністаў апамяцца — не вырываць язык сваёй маці, якая іх узгадавала, бо народ без мовы — без'языкі. (Віктар Ахраменка, Мінск, 26.10.1992).

Лічым, што дзяржаўнай мовай павінна быць беларуская. (Супрацоўнікі запаведніка «Заслаўе», 26.10.1992).

Лічу, што ў цяперашні момант толькі такая простая і глыбокая рэч, як мова, можа згуртаваць нацыю. Гістарычны вопыт паказаў, што ва ўмовах двухмоўя гэта зрабіць немагчыма. (Доктар фізіка-матэматычных навук, прафесар Васіль Бернік, Мінск, 26.10.1992).

Выказваем трывогу і занепакоенасць абмеркаваннем артыкула праекта Канстытуцыі аб дзяржаўнай мове. Дзяржаўнай мовай у Рэспубліцы Беларусь павінна быць толькі беларуская. Не жадаем далейшай асіміляцыі, духоўнага рабства. Жыве Беларусь! (Ад імя Таварыства беларускай мовы Белдзяржуніверсітэта дацэнт Тарасюк, Мінск, 28.10.1992).

Уважаемые наши избранники! Будьте благоразумны, не губите душу народа. В Республике Беларусь государственным языком должен быть белорусский язык. Братский русский будет с нами, мы его знаем лучше родного, так распорядилась история. Референдум о языке — безумие. Конституцию надо принять — без нее нам очень трудно жить. Жыве Беларусь — будзе жыць і беларуская мова, бо калі знікае мова — знікае і народ. (Лукашук Марыя Пракопаўна, выкладчык Брэсцкага педінстытута, 23.10.1992).

Выказваю недавер Вярхоўнаму Савету. Такі Вярхоўны Савет пазбавіць нас магчымасці людзьмі звацца. Толькі рэферэндум аб роспуску ўратуе нас, беларусаў, ад палітыкаў, у якіх адна мэта — знішчыць мову, сцяг, герб, значыць — дзяржаву Беларусь. (Л. Мацюк, Гродна, 25.10.1992).

Адзінай дзяржаўнай мовай на Беларусі павінна быць беларуская мова. На вас ускладзена вялікая адказнасць за лёс нацыі, лёс беларускай дзяржавы. Памятайце аб гэтым. (Таварыства беларускай мовы Беларускай дзяржаўнай політэхнічнай акадэміі, Мінск, 25.10.1992).

Падтрымліваем рашэнне сесіі наконт дзяржаўнасці беларускай мовы. «Двухъязычие» можа прывесці да грамадзянскай вайны. (Леўчанка, Гомель, 26.10.1992).

Калі на Беларусі не будзе адзінай беларускай дзяржаўнай мовы, то мне, сямідзесяцігадовай пенсіянерцы, не ўдасца дачакацца сапраўднай незалежнасці нашай дзяржавы. 70 год я пражыла то пад польскім, то пад савецкім сцягам. У рэшце рэшт дачакаўшыся свайго, можам страціць яго, дзякуючы антыдзяржаўнай палітыцы часткі дэпутатаў. (Марыя Мацюк, в. Зіновічы Лідскага раёна, 25.10.1992).

Шаноўны спадар, вялікая надзея на Вас. Рэферэндум па праблемах мовы — гэта амаральна. Такога не ведала сусветная практыка. Не схіляйце беларусаў да самазнішчэння. (Суполка ТБМ МРТІ, Мінск, 25.10.1992).

Шаноўны Старшыня Вярхоўнага Савета, дапамажыце ратаваць беларускую мову. Яна не выжыве, пакалечаная рэформай 33-га года, забітая трасянкай, на побытавым узроўні пакінутая самімі беларусамі, занадта памяркоўнымі. Яна не ўзніміцца, калі не будзе адзінай дзяржаўнай на сваёй роднай зямлі. Ёй патрэбна дзяржаўная дапамога. (Прафесар Шаблоўская, БДУ, Мінск, 25.10.1992).

Вярхоўная Рада, якая не можа адстаяць дзяржаўнасць роднай мовы, няздольная вырашаць і ўсе іншыя праблемы. Катэгарычна пратэстуем, каб уключаць пытанне аб мове ў рэферэндум. Адняць мову ў народа — адняць яго жыццё. Думайце пра будучыню нашых дзяцей і ўнукаў! (Суполка ТБМ СШ № 38, г. Мінск, 25.10.1992).

Абураная пастаноўкай пытання аб другой дзяржаўнай мове, вынясенні на рэферэндум пытання пра герб і сцяг. Пастаноўку такіх пытанняў прапаную лічыць як дзеянні, накіраваныя супраць незалежнасці Беларусі. (Капылова, Гродна, 25.10.1992).

Беларусам — родную мову! Не будзе давер'я ўраду, які сёння ідзе на кампрамісы. Не зрабіце з сябе здрадніка! Людзі Вас праклянуць! (Т. Гурская, бібліятэкар, СШ № 85, Мінск, 26.10.1992).

Считаем мудрым и исторически справедливым Закон о государственности белорусского языка. Повторное рассмотрение Закона на референдуме спровоцирует гражданский конфликт, не нужный нашему народу. (Без подпісу, 26.10.1992).

Дзяржаўнай мовай павінна быць толькі беларуская. Двухмоўе — смерць для беларусаў. Перадайце парламентарыям, што ў выпадку прыняцця імі Закона аб двухмоўі, мы будзем бараніць сваю нацыянальную годнасць усімі магчымымі сродкамі. Радзіма і мова — тоесныя паняцці. (Мікалай Васільевіч Анцыповіч, Мінск, 26.10.1992).

Таварыства беларускай мовы Інстытута геалогіі, геахіміі і геафізікі Акадэміі навук лічыць, што ў Беларусі дзяржаўнай мовай павінна быць беларуская. (Сябры Таварыства Нагорны, Аношка, Чарнеўчык, усяго 37 подпісаў, Мінск, 27.10.1992).

Усе мы на гэтай зямлі часова, у тым ліку парламент. Разгляд Закона аб мове на рэферэндуме — гэта зняважа беларускай нацыі і гістарычнае злачынства. (Без подпісу, Мінск, 26.10.1992).

Шаноўны Ніл Сямёнавіч! Захавайце беларускую мову як адзіную дзяржаўную. Інакш — гэта смерць беларускай нацыі, беларускай дзяржавы. На Вас ускладзена адказнасць за лёс будучых пакаленняў. (Міхаіл Сухі, Тамара Сухая, Мінск, 26.10.1992).

Прымі паклон ад нас, пясняр

У лістападзе ў розных кутках Беларусі адзначалася 110-годдзе з дня нараджэння Якуба Коласа. З гэтага выпадку і ў нашай школе 26—30 кастрычніка праходзіў тыдзень беларускай мовы і літаратуры, які называўся «Прымі паклон ад нас, пясняр». У першы дзень вучні нашай школы змаглі пабываць на экскурсіі ў літаратурным музеі Якуба Коласа. Жадаючых набралася шмат, цэлы «Ікарус», які пазычыла нам Таварыства інвалідаў па зроку. Большасць з нас наведалі гэты музей упершыню. Нам паказалі рабочы кабінет паэта, іншыя пакоі, дзе ён жыў, працаваў, адпачываў. Затым мы сустрэліся з яго сынам, Данілам Канстанцінавічам Міцкевічам. Ён расказаў нам пра Якуба Коласа, пасля адказаў на нашыя пытанні.

У гэты ж дзень у вестыбюлі школы быў вывешаны першы нумар газеты «Спадчына». У ім былі змешчаны нататкі аб жыццёвым шляху Янкі Купалы і Якуба Коласа. Газета была прыгожа аформлена, і на перапынках яе з цікавасцю чыталі і вучні і настаўнікі. Што ж, будзем спадзявацца, што з дапамогаю такіх выпускаў, якія мяркуецца зрабіць рэгулярнымі, школьнікі больш палюбяць сваю Радзіму.

Назаўтра ў актавай зале школы адбыўся конкурс чытальнікаў. Вучні сярэдніх і пачатковых класаў прачыталі вершы Якуба Коласа, а таксама іншых паэтаў — пра яго. Удзельнікі конкурсу вельмі стараліся, але не ўсім пакуль удавалася прачытаць падрыхтаваны верш без запінак і расійскага акцэнту: па-за школай ды і ў школе рэдка хто сутыкаецца з беларускай мовай. (Застаецца верыць, што гэтае становішча хутка будзе выпраўлена). Аднакласнікі вельмі хваляваліся за сваіх сяброў, падбадзёрвалі іх. Найлепшым чытальнікам дасталіся прызы — кніжкі з творамі Якуба Коласа.

Дарэчы, у актавай зале можна было паглядзець і выставу вучнёўскіх малюнкаў «Мой родны кут». І хай малюнкі былі недасканалыя, было бачна, што дзеці малявалі іх з вялікай любоўю да роднага краю.

Закончыўся тыдзень беларускай мовы і літаратуры музычнай кампазіцыяй, на якую гледачоў запрасілі ў пятніцу. Тыя, хто прыйшоў, змаглі паглядзець беларускія народныя танцы, паслухаць беларускія народныя песні — і ўсё гэта ў выкананні нашых хлопчыкаў і дзяўчынак.

Так прайшло ў нас святкаванне 110-ых угодкаў з дня нараджэння Якуба Коласа. Але хацелася б, каб такія мерапрыемствы наладжваліся не толькі раз на год.

Сяргей ПЕТРЫКЕВІЧ,
вучань VIII класа сярэдняй школы
№ 188 г. Менска.
Фота аўтара.

ЦІ БЫЦЬ ШКОЛЕ БЕЛАРУСКАЙ?

У 20-ай менскай гімназіі хацелі прыняць статут, атрымалася сварка. Чаму?

●

На паперы адраджэнне беларускай школы ў рэспубліцы выглядае пераканаўча. Возьмем хоць бы пастанову Менгарвыканкама ад 2 ліпеня г.г. за № 354.:

«Рэарганізаваць з 1 верасня 1992 г. сярэднія агульнаадукацыйныя школы з рускай мовай навучання №№ 5, 43, 46, 68, 82, 131, 135, 141, 162 *(усяго называецца 49 школ — І. К.)* у сярэднія агульнаадукацыйныя школы з беларускай мовай навучання;

гімназію № 6 з рускай мовай навучання — у гімназію з беларускай мовай навучання;

гімназію № 20 з рускай і беларускай мовамі навучання — у гімназію з беларускай мовай навучання».

А што на самай справе? Для прыкладу спашлюся на гімназію № 20, тую, што трапіла ў пастанову гарвыканкама. У гэтай спецыялізаванай школе некалькі гадоў працуюць паралельныя класы з беларускай мовай навучання. Дзетак для іх рыхтуе беларускамоўны садок № 354. З гэтымі класамі прыйшло ў школу наша адраджэнне — хай сабе кволае, у зародку, аднак прыйшло і наклала адбітак на яе выхаваўчую, навучальную і пазакласную дзейнасць. Даводзілася лічыцца як з наяўнасцю беларускіх класаў, так і з тым, што без іх ужо нельга абысціся. У суверэннай дзяржаве дзеці павінны вучыцца на роднай мове. Ва ўсякім выпадку тыя з іх, хто гэтага пажадае. Паспеў Закон аб мовах, які ўзмацніў статус беларускіх класаў у школах горада. Сёлета з чатырох першых класаў у дваццатай школе-гімназіі тры з беларускай мовай навучання. І ніякіх праблем не ўзнікала з бацькамі. Значыць, грамадская псіхалогія паволі перабудоўваецца? Аднак што гэта? Пры абмеркаванні статута гімназіі на настаўніцкай канферэнцыі высветлілася: настаўнікі ставяцца да пытання беларускасці неадназначна. Большасць нават за тое, каб усё тут заставалася па-ранейшаму. Закладзеная ў статут думка, што выкладанне прадметаў у гімназіі павінна весціся на беларускай мове, не прайшла. Прагаласавалі за такі пункт (3.1, раздзел III): «Рэгламентная работа вядзецца на беларускай мове, а навучанне ў гімназіі вядзецца на беларускай і рускай мовах. На старэйшай ступені шэраг дысцыплін можа выкладацца на замежных мовах».

А вось што адбылося на бацькоўскай канферэнцыі, якая прайшла ўслед за настаўніцкай. Дэманстравалася варожасць з боку рускамоўных бацькоў да беларускай мовы і яе носьбітаў. Асабліва нервавалася адна мажная спадарыня, бабуля аднаго са школьнікаў. Пачуўшы беларускую гаворку, яна кожны раз задзірліва паўтарала: «Это какой-то театр абсурда!»

За сталом прэзідыума — рускамоўная дырэктар школы Галіна Аркадзеўна і беларускамоўны завуч (ён жа і аўтар статута) Аляксандр Генадзевіч. Паколькі намеснік дырэктара пачаў размову з аўдыторыяй на беларускай мове, то мажная спадарыня адразу ж узвілася: «Говорите с нами по-русски, я вашего языка не понимаю!» А калі пачалі чытаць статут, надрукаваны на беларускай мове, то стала зусім дрэнна. Наша спадарыня проста вылузвалася са скуры, дапамагала ёй крычаць і «група падтрымкі»: «Читайте нам текст на русском языке! У кого есть на руках русский текст? Я ничего не понимаю!» і г.д. Давялося Аляксандру Генадзевічу нагадаць прысутным, што ў рэспубліцы прыняты Закон аб дзяржаўнасці беларускай мовы. Пачалося абмеркаванне. Уздымаецца «товарищ» і здзекліва пытаецца: «Объясните, пожалуйста, как нужно понимать вот такое выражение из статута: «Выхаванне нацыянальнай годнасці, грамадзянскай свядомасці». Это у наших детей?» Завуч адказваў: «Гімназія будзе выхоўваць у дзяцей пачуцці нацыянальнай годнасці і самасвядомасці, каб яны паважалі родную мову і свой народ, ганарыліся подзвігамі продкаў. Мы з вамі — страчанае пакаленне, але нашы дзеці павінны вырасці сапраўднымі людзьмі, патрыётамі Беларусі».

Абмеркаванне вялося па пунктах. Маладая жанчына з выразам пакрыўджанай годнасці ўзяла слова. Напачатку папярэдзіла: «Я отношусь к категории русскоязычной, поэтому буду говорить по-русски» (у падтэксце ж гучала: вам нас не перавучыць).

Пачалі браць слова беларускамоўныя бацькі і ўсяляк пераконвалі «товарищей»: калі, маўляў, гімназія застанецца двухмоўнай, нацыянальнай мове па-ранейшаму адвядуць ролю падчаркі, а беларускім класам не будзе забяспечана якаснае выкладанне прадметаў. Камусьці надакучыла гэта слухаць. Прыветная на выгляд жанчына пажадала прамоўцу: «Чтоб ты удавился».

Усе кропкі над «і» паставіла дырэктар школы Галіна Аркадзеўна. Растлумачыла, што ў пераходны перыяд (?) навучанне будзе весціся на рускай і беларускай мовах. Супакоіла рускамоўных бацькоў: у класах з рускай мовай навучання прадметы будуць весціся на рускай і французскай мовах. З беларускімі ж класамі сур'ёзная праблема: няма падручнікаў, не кожны настаўнік можа весці свой прадмет на беларускай мове, а школа павінна абыходзіцца тымі кадрамі, якія ў ёй ёсць. Таму выкладанне прадметаў на беларускай мове будзе ажыццяўляцца пры ўмове, калі будзе каму іх весці.

Ідучы дадому, я прыгадала сваю маладосць. Час, калі ўпершыню сутыкнулася з беларускай праблемай. Ішоў 1954 год — першы год маёй настаўніцкай працы ў Сляпянцы — месцы кампактнага пражывання беларускага насельніцтва ў Менску. Тады там знаходзілася сярэдняя школа № 34, якой кіравала рашучая, з халоднымі светлымі вачыма Варвара Сёмачкіна. Прыехала «сеяць разумнае, добрае, вечнае» з Расіі. Сеяла імперскасць, карчавала беларускасць. Аднойчы яна паклікала мяне для размовы.

«Мне сообщили,— сказала яна металічным голасам,— что Вы в коридоре с Давидовским разговаривали по-белорусски. Что это значит?» — «А як мне яшчэ гаварыць? Я ж выкладчыца беларускай мовы».— «Ошибаетесь. Вы имеете право разговаривать на этом языке только в классе, но нигде более. Ни в коридоре, ни на улице. Понятно?»

І я зразумела, што жыву ў хлуслівы час, калі трэба рабіць выгляд, што наша роднае слова, «как и вся советская страна», свабоднае і незалежнае. Шчасліва развіваецца і вывучаецца... Вось ужо дзе сапраўды быў тэатр абсурду! А што змянілася з таго часу? Пабольшаў адкрыты ўціск беларускага этнасу, яго мовы, культуры. Рускамоўная грамада разраслася, стала больш агрэсіўнай і нахабнай,— не дарэмна ж столькі часу тут працавалі Варвары Сёмачкіны...

Праз некалькі дзён я сустрэлася з намеснікам дырэктара спадаром Сядзякам Аляксандрам Генадзевічам, каб пагаварыць з ім пра далейшы лёс гімназіі. Аказалася, што ён паходзіць з рускамоўнай сям'і. Яго вяртанне да родных каранёў — учынак свядомы. Свой прадмет (фізіку) на беларускай мове пачаў выкладаць з 1986 г. У гімназіі — чалавек новы. Калектыў, у якім працуе,— нармальны. Працэнтаў дзесяць настаўнікаў маюць жаданне перайсці на рабочую беларускую мову, астатнія супраціўляюцца (з'ява, дарэчы, характэрная для многіх гарадскіх школ). Гэтых людзей можна зразумець. Да такога пераходу яны не падрыхтаваны ні прафесійна, ні маральна. Многія з іх ніколі не вывучалі беларускую мову. Да таго ж, сістэма выхоўвала ў беларусаў манкуртызм, непавагу да свайго роднага, вынішчала ў іх пачуццё нацыянальнай годнасці. А калі настаўнік лічыць, што справа, якой вымушаны займацца, не вартая намаганняў,— бяда.

Пытаюся, што можа стаць выратаваннем для нашых настаўнікаў у такой сітуацыі? Аляксандр Генадзевіч адказвае адназначна: зацікаўленасць у беларускім Адраджэнні. Настаўнікі павінны стаць яго ўдзельнікамі, яго творцамі. Ім трэба ўваскрэснуць душой. Толькі аднаўляючы адносіны з духоўнымі каштоўнасцямі нацыі, настаўнік стане грамадзянінам і патрыётам, навучыцца любіць і паважаць родную мову. І яго не трэба будзе тады заганяць сілком у беларускія класы. У краіне працуюць суполкі, клубы, таварыствы, беларускія грамадскія арганізацыі, прагрэсіўны друк, выставы, бібліятэкі, адбываюцца цікавыя вечары, «круглыя сталы», экскурсіі па гістарычных мясцінах,— нікому туды дарога не заказана, абы было жаданне разабрацца ў сутнасці нашага Адраджэння, а не слухаць толькі тых, хто палівае яго лідэраў брудам, абзывае экстрэмістамі і нацыяналістамі...

Ці стане дваццатая гімназія, іншыя нашы школы, беларускімі па сваёй сутнасці? Стануць, калі беларускі ўрад будзе ўмацоўваць дзяржаўнасць роднай мовы і не пойдзе на прыняцце закона аб дзяржаўным двухмоўі.

У доказ таго, што гімназія ідзе ў правільным накірунку, намеснік дырэктара выклаў сваю казырную карту: неўзабаве можна будзе перавесці выкладанне некаторых прадметаў на беларускую мову: у IX класе — фізіку і гісторыю, у VII—IX класах — геаграфію, біялогію і матэматыку, у XI класе — гісторыю. І ўздыхнуў: «А ўвогуле падручнікаў катастрафічна бракуе».

Вядома, добра, што сярод нас жывуць і сціпла працуюць на адраджэнне роднай школы вось такія Аляксандры Генадзевічы. Будзем спадзявацца, што ім нядоўга заставацца адзінокімі ваярамі.

Разам з тым, звернем увагу на такую акалічнасць: ні ў адной з еўрапейскіх краін са сталай дэмакратыяй няма такой практыкі, каб настаўнікі, няхай сабе і разам з бацькоўскім актывам, састаўлялі на ўласны густ статут навучальнай установы, якую заснавала дзяржава. Да чаго прыводзіць наша «дэмакратыя», яскрава сведчаць падзеі ў дваццатай менскай гімназіі.

Ірына КРЭНЬ.

Мы без роднай мовы — натоўп

Усё часцей і часцей пэўныя колы патрабуюць плюралізму ў Законе аб мовах, патрабуюць рэферэндуму для вызначэння двухмоўя, ведаючы, што наш зрусіфікаваны народ прагаласуе за двухмоўе. Але вызначаць лёс роднай мовы могуць толькі самі беларусы, а лічыць беларусам можна толькі таго, хто ведае беларускую мову!

У царскія часы беларуская мова была забаронена наогул, але любая забарона нараджае супраціўленне. Таму, разумеючы гэта, бальшавікі фармальна не забаранілі яе, але стварылі ўмовы, каб практычна выключыць родную мову з ужывання, каб людзі самі сталі лічыць яе некультурнай, недасканалай, вясковай, вульгарнай, пародыяй на рускую. Маўляў, гэта мова руская, але «испорченная», таму яе трэба акультурыць, што паспяхова рабілася ўсе 70 гадоў савецкай улады.

Мяне вельмі здзівіла, як на Вярхоўным Савеце ішло зацвярджэнне міністраў. Даваліся выдатныя характарыстыкі па асобных кандыдатах і ніхто не пярэчыў. Каб падкрэсліць сваю беларускасць, некаторыя з прэтэндэнтаў у міністры выступалі на роднай мове і... не праходзілі на пасады міністраў. А тыя, хто выступаў і адказваў на пытанні па-руску — абавязкова зацвярджаліся.

Я амаль не ведаю Пазьняка, але чалавека, які не пакінуў сваю родную мову ў тыя часы, калі гэта, мякка кажучы, «не поощрялось» уладамі, я не магу не паважаць. Таксама і ўсіх, хто згуртаваўся вакол яго. Прашу лічыць мой ліст падтрымкай БНФ у цяжкія для яго, для ўсіх беларусаў часы, калі «палінялыя бальшавікі» ў Вярхоўным Савеце (як трапна сказаў народны дэпутат Л. Баршчэўскі) робяць сваю чорную справу супраць той часткі беларускага народа, якая адчувае сябе менавіта беларусамі. Яны ўжо асмялелі, бо супакоіліся пасля перапуду, выкліканага пагрозай рэферэндуму. Зараз яны дабіваюцца дзяржаўнасці двухмоўя, пасля будуць спрабаваць вярнуць сталінскія дзяржаўныя сімвалы Беларусі: сцяг, герб, назву, гімн. Наогул, будуць старацца вярнуць беларускі народ на стары шлях. Калі ж дзяржаўнасць атрымае і руская мова, то апошні шанц, на які мы ўвесь час спадзяваліся, прападзе. Народ, які не мае ўласнай мовы — гэта ўжо не народ, а натоўп.

Зараз, калі ўлады зразумелі, што беларускасць пашыраецца, то пачалося супраціўленне. Маленькі прыклад: у Светлагорску на аўтобусах былі прымацаваны новыя шыльдачкі з маршрутамі, напісанымі па-беларуску. Але старыя, відаць, не выкінулі. І вось праз некалькі месяцаў усе аўтобусы ў горадзе зноў сталі хадзіць са старымі рускамоўнымі шыльдамі. Новыя ўказальнікі напрамкаў на Жлобін, Рэчыцу, Парычы, якія паставілі па машынах улетку, напісаны толькі па-руску. Відаць, сапраўды бальшавікі сталі вылазіць з акопаў, але не для таго, каб здавацца... Проціпаставіць ім можна толькі нашу згуртаванасць.

Міхась СОКУР.
г. Светлагорск.

◆◆◆◆◆◆ Да 180-годдзя Паўлюка БАГРЫМА ◆◆◆◆◆◆

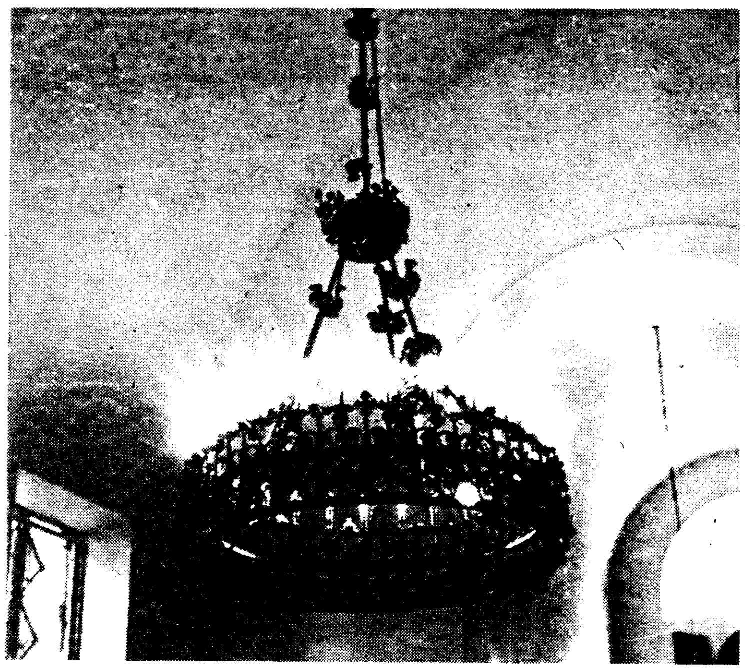

Жырандоль у Крашынскім касцёле, зробленая рукамі П. Багрыма.
Фота Міхася КАШКО.

«ЗАЙГРАЙ, ЗАЙГРАЙ, ХЛОПЧА МАЛЫ...»

Самы легендарны твор беларускай літаратуры мінулага стагоддзя... Нават не ўвесь верш, а ўсяго 29 радкоў, прыгаданых праз чвэрць стагоддзя ў сталіцы Англіі аўтарам мемуараў «Аповесць з майго часу, або Літоўскія прыгоды». Мемуары пабачылі свет у Лондане ў 1854 годзе накладам... тры (!) асобнікі.

Першым, хто ў XX стагоддзі шырока пераказаў звесткі з успамінаў Ігната Янкоўскага пра крашынскія падзеі і тым самым назаўсёды ўвёў імя Багрыма ў аналы беларускай літаратуры, быў Вацлаў Ластоўскі. Артыкул, надрукаваны 28 ліпеня 1911 года на старонках «Нашай Нівы» гэтак і называўся: «Пятрок з Крошына».

Але зноў спатрэбіліся дзесяцігоддзі, каб з архіўных нетраў выплылі дакументы «О приходском училище, состоящем Новогрудского уезда в местечке Крошине, и о неповиновении крошинских крестьян противу владельца их помещика Юраги».

У завадатары крашынскіх хваляванняў Юрага і ягоны швагер Канстанцін Радзівіл залічылі мясцовага ксяндза Войцаха Магнушэўскага, які нібыта падбухторваў сялян да непаслухмянства закону і законнаму ўладальніку. Прынамсі, «заклікаены нават афіцыйна асэсарам не пажадаў адводзіць сялян ад хвалявання». Следства таксама высветліла, што менавіта ён, ксёндз Магнушэўскі, атрымаўшы ад свайго папярэдніка Маліноўскага крашынскую плябанію і мясцовую парафіяльную школку, зафундаваў апошняй у 1810 годзе асобны будынак. Навучалася ў ёй паўсотні падлеткаў з наваколля. У спісе вучняў за 1820 год згадваюцца Павел Багрым, вучань 8 гадоў, і яго сястра Ганна, вучаніца 9 гадоў.

Падчас крашынскіх падзей пятнаццацігадовы Павел Багрым прыслугоўваў ксяндзу Магнушэўскаму на плябаніі, і, відавочна, меў магчымасць паглыбляць прыродны розум і свае паэтычныя здольнасці. На карысць апошніх сведчыць адзіны вядомы нам верш крашынскага самародка. Адзіны, але не першы, які выпырхнуў з-пад юнацкай рукі, больш прызвычаенай да цапільна, касся і лейцаў, чым да бязважкага гусінага пяра. Далёка не першы твор.

Верш «Зайграй, зайграй, хлопча малы...», народжаны напрыканцы 20-ых гадоў мінулага стагоддзя, цяпер успрымаецца як зварот, заклік да таленавітых сыноў Беларусі іграць у скрыпачку і ў цымбалы. Гэта значыць, працягваць ствараць і надалей родную літаратуру, не зважаючы на неспрыяльныя палітычныя і эканамічныя абставіны.

Новыя факты з жыццяпісу Паўлюка Багрыма сталі вядомыя ў канцы 1980-ых гадоў дзякуючы колішняму крашынскаму святару Карусю Жураўскаму, які захаваў і прыслаў у Менск фотакопіі дакументаў. У іх адбіліся асноўныя падзеі вялікай сям'і крашынскага каваля Язэпа Багрыма.

Святкуючы 14 лістапада 180-годдзе з дня нараджэння Паўлюка Багрыма, у душы спадзяёмся, што краязнаўцы і даследчыкі-архівісты, аб'яднаўшы намаганні, прачытаюць не адну новую старонку з жыццяпісу крашынскага самародка, які заўсёды будзе заставацца самым легендарным нашым паэтам.

Язэп ЯНУШКЕВІЧ.

Апошні друг замоўк і назаўсёды...

26 кастрычніка было 40 дзён, як не стала Яна Аляксеевіча Скрыгана — выдатнага пісьменніка. З гэтай нагоды ў яго хаце, пры гасцінных клопатах яго вернай спадарожніцы — жонкі Ганны Міхайлаўны, сабраліся прыхільнікі яго таленту, сябры яго сям'і. Сярод іх пісьменнікі Нічыпар Пашкевіч, Сяргей Законнікаў і Уладзімір Паўлаў.

Яго лепшы сябра, з якім па розных, самых драматычных і трагічных дарогах прайшоў Ян Аляксеевіч,— Сяргей Іванавіч Грахоўскі прачытаў свой верш «Маўчанне». Друкуем яго ніжэй. Сяргей Іванавіч знайшоў у адным з томікаў Яна Скрыгана запісы, якія мы прыводзім таксама.

В. ВІЛЬТОЎСКІ.

Маўчанне

Да Яна Скрыгана

Зноў цягнецца рука да тэлефона
І набірае лічбу 23...
Я трубку кідаю штодзённа,
Бо толькі трубяць за акном вятры.

Я ведаю, ніхто мне не адкажа,
Не дазванюся і не напішу.
Глухая ноч, жалобная, як сажа,
Павольна завалаквае душу.

Апошні друг замоўк і назаўсёды.
Я захлынаюся ад гора і дрыжу.
Каму цяпер пра ўсе свае нягоды
І дробныя удачы раскажу?

Няма каму. Самота і маўчанне
У палоне доўгіх таямнічых сноў,
І верыцца, што ў поўнач або ўранне
У пекле ці ў раі пабачымся ізноў.

У цішыні ці ў гуле навальніцы,
Хоць пэўна і не ведаю калі,
Сустрэнемся, каб зноў нагаварыцца
Пра ўсё, што не сказалі на зямлі.

25.X.1992 г.

Сяргей ГРАХОЎСКІ.

Можна грэбаваць чалавекам. А моваю нельга грэбаваць, бо гэта народ... У поравень са словам Радзіма заўсёды стаіць мова. Без мовы не можа быць народа. Калі памірае мова, паміраае і народ, сыходзіць з гістарычнай сцэны. Добра ведаючы гэта, ад бязроднага нігілізму перасцерагаў Францішак Багушэвіч: «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!»

А ірландскі вучоны Дэві сказаў так: «Кожны народ павінен берагаць сваю мову больш, чым граніцы, бо мова — галоўная яго абарона, куды больш моцная, чымся ўсе яго цытадэлі».

Ян СКРЫГАН.

З пісьменніцкага стала

Уладзімір АРЛОЎ

Старонкі правінцыйнага рамана

(Працяг. Пачатак у №№ 46, 47).

У полацкіх дамах з'яўляліся першыя ластаўкі новай беларускай літаратуры: вершы Яна Баршчэўскага, паэмы «Тарас на Парнасе» і «Энеіда навыварат», вершы Вінцука Дуніна-Марцінкевіча і Уладзіслава Сыракомлі, адзін з якіх, «Добрыя весці», напісаны ў рэвалюцыйны для Еўропы 1848 год, гучаў так:

Эй, згіне вораг, як Бог нам паможа
За нашу крыўду, за горкі наш жаль.
Запяём песню «Хваліць цябе,
Божа!»
Лягчэй будзе сэрцу, як згіне маскаль.
Зямля ты наша, зямля ты святая.
Радзі нам збожжа ды судзі пажаць.
Не прыйдзе вораг з маскоўскага краю
На магазын наша зерне браць!

Цяпер — пра паляванне, якое тады яшчэ не зусім ператварылася ў спорт. Цяжка даць веры, але ў сярэдзіне мінулага стагоддзя мядзведзяў у лясах вакол Полацка вадзілася столькі, што, калі за адну аблаву забівалі менеей трох касалапых, гэта лічылася няўдачаю. Вядома, што ў 1859 годзе Віцебская губерня адправіла Дзвіною ў Рыгу 215 пудоў ласіных шкур і 15 пудоў рагоў. Мядзведжыя шкуры каштавалі ад трох да дванаццаці рублёў, рысіныя — два-пяць. Мы вось проста кажам: «мядзведзь», а тагачасныя полацкія паляўнічыя адрознівалі тры пароды: мурашніка, аўсянніка і сцярвятніка. Сёння чытаеш такія звесткі, быццам фантастычны раман.

Лясны і пушчы, дарэчы, хутка збяднелі пасля паўстання 1863 года, калі па загаду расійскага урада пачалася высечка запаведных абшараў, дзе маглі хавацца інсургенты.

Дзе зверына, там і рыбалка. Гэтую старонку прысвячаю тым, хто, як некалі і сам аўтар, закідваў вуду ў Дзвіну і не зводзіў вачэй з патанка.

На маім стале кніга Аляксея Сапунова «Река Западная Двина» (Віцебск, 1893). Чытаю, што «сомы нередки», што сярэдніх памераў дзвінскі сом важыць $3-3^1/_4$ пуда, ды ўспамінаю дохлага соміка (мо апошняга?) з адной галавы і хваста, які плыў дагары чэравам па каламутнай вадзе, калі ў 1990 годзе напярэдадні гадавіны «Вялікага Кастрычніка» наваполацкае вытворчае аб'яднанне «Палімер» атруціла Дзвіну фенолам ды іншаю заразай да самай Рыгі.

Самоў нашы прадзеды лавілі сеткамі або вялікім кручком на моцным шнуры. Прынада — жывая і мёртвая рыба, кавалкі мяса, пячонка. Трапіўшы на кручок, трохпудовая рыбіна вазіла рыбака з лодкай добры дзесятак вёрстаў уніз і ўверх па рацэ. Самы мінулага стагоддзя ўяўляюцца ў нашай рацэ нечым накшталт акулаў: яны пачуваліся так упэўнена, што і самі былі не супраць зла віць чалавека. Газеты пісалі, як у 1820 годзе ў Краслаўцы сом схапіў дзяўчынку і адгрыз ёй руку. У 1884 у Дрысе каля яе сутоку з Дзвіной купалася дваццацігадовая дзяўчына; як толькі яна адплыла на колькі сажняў ад берага, рачны разбойнік пацягнуў яе за нагу на дно. Перапалоханую купальшчыцу ледзьве выратавалі.

Яшчэ адно дзіва той Дзвіны — ласось. Каля Полацка ён сустракаўся даволі рэдка, але чым ніжэй па рацэ, тым часцей. З-пад Рыгі яго прывозілі свежым, марынаваным і вэнджаным у ядлоўцавым дыме. У сярэднія вякі, паводле хронік, ласося ў дзвінскіх нізоўях было гэтульки, што, наймаючыся на службу, работнікі дамаўляліся з гаспадаром, каб гэтаю рыбаю іх болей двух разоў на тыдзень не кармілі...

Вяртаемся з дзвінскіх берагоў у горад.

Ідуць шасцідзесятыя гады. Дамоў у Полацку трохі болей за тысячу. Цэнтральныя вуліцы забрукаваныя, увечары на іх загараюцца ліхтары. Ускраіны ўвесну і ўвосень патанаюць у гразі. У 1865 годзе адчыняецца першая гарадская лякарня на сорак ложкаў. Прыкладна столькі месцаў і ў полацкай багадзельні.

Пра магдэбургскае права палачане даўно забыліся. З 1875 года імі кіравала бессаслоўная гарадская дума, якая, кажучы канцылярскай моваю, займалася добраўпарадкаваннем, народнай адукацыяй і аховай здароўя. Думу выбіралі на чатыры гады жыхары, што плацілі гарадскія падаткі.

(Працяг будзе).

Беларускае замежжа

«Полацак»

У свет выйшаў сёмы нумар часопіса «Полацак». Ён адкрываецца вершам Сяргея Грахоўскага «Вячэрняя малітва» і артыкулам Міхася Белемука «Загадка царквы-пахавальні».

Язэп Юхо выступае з кароткім нарысам па гісторыі дзяржавы і права ў Беларусі.

«Магчыма, ад імя Вітаслава паходзіла імя вялікага князя Віценя. Аднак і для імя Віцень ёсць тлумачэнне. Якраз адзін з першых князёў абадрыдаў ці бодрыгаў зваўся гэтым імем: Вітцан або Віцан» — так пачынаецца працяг артыкула Паўла Урбана «Да пытання этнічнай прыналежнасці старажытных ліцьвіноў», які пачаў друкавацца ў «Полацаку» яшчэ ў першым нумары за гэты год.

Чытачы маюць магчымасць пазнаёміцца з урыўкам з гістарычнага нарыса Анатоля Мясьнікова «Язэп Лёсік: супярэчнасці асобы» пад назвай «Выгнаннік сваёй Радзімы».

У раздзеле «З архіваў КДБ» друкуецца працяг «Уласнаручных паказанняў Езавітава, Канстантына Барысавіча».

Артыкулы Алы Белай «Тысячагоддзе», Кастуся Мерляка «Прынядце ў Вярхоўным Савеце Беларусі», Сяргея Тарасава «Незвычайная знаходка ў Полацку» друкуюцца пад рубрыкай «Згукі Бацькаўшчыны».

Сваімі ўражаннямі пра дваццатую Сустрэчу Беларусаў Паўночнай Амерыкі, якая праходзіла на гэты раз у Нью-Браунсвіку (штат Нью-Джэрсі), дзеліцца рэдактар «Полацака» спадарыня Святлана Белая. Тут жа друкуюцца прывітальныя лісты.

Чытачоў чакае шмат іншай інфармацыі з грамадскага і культурнага жыцця беларусаў у замежжы.

Вучымся!

ПАЧАТКІ

Вочна-завочная школа

Вядзе Валянціна Карлаўна **РАМАНЦЭВІЧ**

ЗАНЯТКІ X

ФАНЕТЫЧНАЯ РАЗМІНКА

1. Прачытайце словы. Прааналізуйце варыянтнасць вымаўлення прыназоўніка *без.*

Без мовы [б'аз]
без ласкі [б'аз]
без возера [б'аз]
без хаты [б'ас]
без клопату [б'ас]
без тых [б'ас]

без сілы [б'ас]
без лесу [б'аз]
без меры [б'аз]
без жалю [б'аж]
без жартаў [б'аж]
без шчасця [б'аш]

Запомнім! Прыназоўнік *без* з назоўнікамі пішацца асобна і нязменна. Пры вымаўленні перад націскным складам *е* ў прыназоўніку пераходзіць у *я: без [баз] нашых.* Свісцячы *з* перад шыпячымі вымаўляецца, як шыпячы: *без [б'аш] шчырасці, без [б'аш] часу, без [б'аж] жару.*

2. Прачытайце скорагаворкі, запомніце. Прагаварыце хутка па тры разы.

Бегаў Сева вакол дрэва,
Потым дрэва вакол Севы.
Верабеі стары не рады,
Град яго дратуе грады. (В. Жуковіч.)

3. Прачытайце прымаўкі і прыказкі, захоўваючы правілы вымаўлення. Растлумачце іх сэнс.

Гаспадарку весці — не кашу есці. Хто не дбае, той нічога не мае. Запас есці не просіць. Без запасу чалавек гіне без часу. Няхай ляжыць, хлеба не просіць. У дзіравым вядры не носяць вады. Не печ корміць, а рукі. Птушка тая дурная, якая свайго гнязда не мае. Колас добра не спее, калі сонца не грэе. Хмары не будзе — гром не ўдарыць. Калі не будзе зімою бела, то не будзе ўлетку зелена. Зімою сонца свеціць, ды не грэе. Страчанага вясною дня не купіш.

ПАЎТАРЭННЕ ВЫВУЧАНАГА

1. Зрабіце паведамленні паводле наступных сітуацый.
   - * Вы збіраецеся садзіць грады.
   - * Вам трэба палоць грады.
   - * У суш неабходна паліць агарод.
   - * У Вас добра ўрадзіла цыбуля (агуркі).
   - * Вас папрасілі дапамагчы капаць бульбу.

2. Прачытайце тэкст, перакажыце.

КАПУСТА

Качаны капусты падобныя на галаву. Назва «капуста» і *паходзіць* ад *лацінскага* слова «капут», што азначае галава.

Капуста была *вядома* яшчэ *жыхарам* старажытнага Егіпта. Адвараную капусту *егіпцяне* падавалі ў канцы абеду як салодкую страву. *Рымляне ўжывалі* вялікую колькасць капусты не толькі як ежу, але і як *лякарства* амаль ад *усіх* хвароб.

Нашы славянскія продкі *вырошчвалі* капусту *яшчэ* ў IX стагоддзі. Іншаземцы, што наведвалі наш край, *здзіўляліся*, як шмат тут капусты. Яна здаўна зрабілася асновай нацыянальных *страў*.

Паводле М. ВЯРЗІЛІНА.

Пра якую агародніну яшчэ Вы маглі б сказаць, што яна складае аснову беларускіх нацыянальных страў?

Растлумачце правапіс вылучаных слоў.

3. Адкажыце на пытанні паводле тэксту «Касьба і жніво».

— На якую пару прыпадае жніво?

— Якія ўмовы неабходны для нарыхтоўкі сена?

— Што за цікавы звычай у час касьбы існаваў на Гродзеншчыне?

— З чаго пачыналася жніво?

— Як ладзілі зажынкі?

— Што гэта за абрад «завівання барады»?

— Чым звычайна канчалася жніво?

— Якія рысы характару беларусаў Вы можаце адзначыць паводле тэксту пра касьбу і жніво?

Ці ведаеце, як праходзіла касьба і жніво ў той вёсцы, адкуль Вы родам?

ДЛЯ ЦІКАЎНЫХ

Прачытайце тэкст і перакажыце яго.

Дзяжа

Звычайная ў сялянскай гаспадарцы рэч — дзяжа, у якой учынялі цеста для прыгатавання хлеба,— звязвалася з незвычайнымі і цікавымі ўяўленнямі. Гэта зусім не выпадкова, таму што ў дзяжы адбываецца цуд: невялікі кавалачак цеста ў ёй быццам бы ажывае, уздымаецца, расце, рыхтуючыся ператварыцца ў духмяны бохан. Таму і ставіліся людзі да дзяжы як да жывой істоты — з павагай.

Калі набывалі новую дзяжу, дык ёю не карысталіся адразу, а імкнуліся «задобрыць». Ставілі на суткі разам са старою на адну пасцілку і пад адной накрыўкай, каб новая дзяжа «прывыкла». Перад Вялікаднем, на Вербным тыдні, яе білі свянцонай вярбой з пажаданнем здароўя і ўрадлівасці. А калі дзяжу мылі, то пакідалі частку рошчыны. Імкнуліся таксама не застудзіць і не запарыць дзяжу, трымалі яе ў вызначаным месцы і ні ў якім разе не пазычалі ў чужую хату, каб не «пакрыўдзілася».

У тым выпадку, калі хлеб у дзяжы не ўдаваўся, з ёю абыходзіліся строга: ставілі на парозе ўверх дном, утыкалі ў дно нож і лілі на яе кіпень. На Віцебшчыне «маральна» ўздзейнічалі на дзяжу. Калі цеста не падыходзіла і хлеб не ўдаваўся, яго адразу яшчэ цёплым аддавалі свінням. Лічылася, што дзяжа абавязкова «выправіцца», бо не зможа перанесці такой абразы.

Вядома было выкарыстанне дзяжы і ў народнай медыцыне. Напрыклад, хворае дзіця клалі ў дзяжу з надзеяй, што яму перадаецца яе жыццяздольнасць, гаючая сіла. Калі дзіця доўгі час не размаўляла і не хадзіла, яго саджалі пад дзяжу пасля таго, як з яе выберуць цеста. Каб у дзяцей хутчэй прараслі «малочныя» зубы, ім давалі есці «паскрэбкі» —аладкі, прыгатаваныя з рэшткаў цеста, якое наскрэблі ў дзяжы.

Увогуле трэба адзначыць, што дзяжа праз сваё зразумелае дачыненне да жаночай працы шырока выкарыстоўвалася ў любоўнай магіі і шлюбнай абраднасці. Дзяўчаты перад Калядамі варажылі з дапамогай дзяжы. Ставілі яе пасярод хаты, а потым заходзілі ў пакой, ідучы да дзяжы спінаю. Лічылася, што тая дзяўчына, якая сядзе на дзяжу, выйдзе ў наступным годзе замуж. Пасля таго, як з дзяжы вымалі цеста на каравай, сяброўкі нявесты імкнуліся як мага хутчэй выкаціць дзяжу на вуліцу, каб хутчэй выйсці замуж. Выносілі дзяжу з хаты і ў тым выпадку, калі нявеста спачатку адмовіць сватам, а потым адумаецца: гэта быў умоўны знак згоды нявесты.

Цяпер ужо мала хто ведае, што да ўяўленняў аб дзяжы мае прамое дачыненне выраз «садзіць на пасад» — аддаваць замуж. Успомнім купалаўскія радкі: «Раз бяседа вялікая ў князя была: на пасад дачку-княжну садзілі...» Пасадам называлася накрытая кажухом дзяжа, на якую і садзілі нявесту (звычайна гэта рабіў яе брат). У адным з твораў Уладзіміра Дубоўкі чытаем: «Узялі матчыну дзяжу, паклалі ў яе хлеба, солі, накрылі кажухом — вось ён і пасад». Аднак выкананне гэтага абраду было абумоўлена адной важнай акалічнасцю: сесці на пасад нявеста магла толькі ў тым выпадку, калі яна захавала цнатлівасць. Этнограф Сержпутоўскі ў сувязі з гэтым адзначаў: «Дзяжу накрываюць кажухом наверх шэрсцю, да і садзяць нявесту, каторая толькі тагды сядзе, калі яна цнатлівая; калі ж не, то не можа садзіцца, бо абразіць каравай, і ёй у жыцці не будзе ні ў чым шчасця». У адпаведнасці з традыцыяй, такая нявеста павінна была адмовіцца ад абраду саджання на пасад, што мела для яе і яе родзічаў вельмі непрыемныя вынікі. Вось што пісаў сто гадоў назад вядомы беларускі этнограф і фалькларыст М. Доўнар-Запольскі: «Цяжкае ўражанне атрымліваецца, калі маладая не садзіцца на пасад... Пакрыўджаны бок мае права адразу ж паехаць дахаты, адмовіўшыся ад усялякіх абавязкаў, і патрабаваць вяртання сваіх выдаткаў на падрыхтоўку вяселля». Такім чынам, дзяжа, якая з'яўлялася для людзей сімвалам урадлівасці, жыццяздольнасці, здароўя і дабрабыту, звязвалася ў народнай свядомасці з цнатлівасцю нявесты як умовай яе здольнасцей да ўтварэння сям'і, нараджэння дзяцей.

Века дзяжы выкарыстоўвалася як абрадавы паднос. З хлебам і соллю, пакладзенымі на века, сустракалі маладых, калі тыя вярталіся ад вянца. На веку неслі і шлюбны каравай. Звычайна маладыя ўваходзілі ў дом пад векам дзяжы, а маці маладога датыкалася ім да галоў маладых, жадаючы шчасця. У некаторых мясцовасцях абодва караваі (маладой і маладога) ставілі на века дзяжы, і сваты, падняўшы яго, утваралі своеасаблівую браму, пад якой цалаваліся блізкія сваякі маладых. Як падае энцыклапедыя «Беларуская этнаграфія», «гэты рытуал азначаў злучэнне маладых і парадненне іх родаў». На Віцебшчыне на века дзяжы накладвалі шмат розных страў і жадалі маладым: «Што на гэтым веку, дай, Божа, давеку!»

У. КОВАЛЬ.

Новая тэма: Прыстаўныя гукі

Прыстаўное *в* вымаўляецца і пішацца перад націскным *о* і карэнным *у*, калі з іх пачынаецца склад: *воблака, завочны, вуліца, вугал, навука.*

Калі пачатковае *о* пераходзіць у *а*, то прыстаўное *в* не пішацца: *вобласць — абласны, восень — асенні.*

Выключэнні: *вока, вачэй, вачаняты; востры, вастрыць, вастрэйшы; навокал, ваколіца.*

Прыстаўное *в* не пішацца перад пачатковым *о* і ў словах іншамоўнага паходжання, імёнах, прозвішчах, геаграфічных назвах *(ордэн, урна, Ульяна, Украіна, Омск)*, перад прыставачным *у (участак)* і перад *у*, якое развілося з *в (учора, унук).*

Прыстаўное *г* пішацца ў словах *гэй, гэты.*

Прыстаўное *і* вымаўляецца і пішацца ў некаторых словах перад збегам зычных, першымі з якіх з'яўляюцца *р, л, м: іржа, ільдзіна, імхі.*

Прыстаўное *і* не вымаўляецца і не пішацца перад збегам зычных, першы з якіх *р, л,* калі папярэдняе слова канчаецца на галосны. (Кроплі дажджу *рдзелі* на сонцы. Паплылі першыя *льдзіны* па рацэ).

Прыстаўное *а* пішацца толькі ў словах *аржаны, амшэць* і ўтвораных ад іх.

Правапіс іё (ыё), ія (ыя), іе (ые)

У шэрагу слоў іншамоўнага паходжання спалучэнне, што ў расійскай мове выглядае як *ио*, у беларускай мове на пісьме перадаецца пад націскам літарамі *іё (ыё): біёлаг, патрыёт*, а не пад націскам — *ія (ыя): біялогія, патрыятызм.*

Выключэнне: *Токіо, трыо.*

Спалучэнне *иа* заўсёды перадаецца літарам *ія (ыя): авіяцыя, сацыялізм.*

Спалучэнне *ие* перадаецца літарамі *іе (ые): гігіена, арыентацыя.*

Практыкаванне 1. Знайдзіце ў словах прыстаўныя гукі і растлумачце іх ужыванне.

Вугаль, навука, завулак, іржавы, амшары, вуда, вучань, Ганна, вузел, вушы, імгла, павуцінне.

Практыкаванне 2. Запішыце сказы і растлумачце напісанне падкрэсленых слоў.

На высокіх узгорках пажаўцела *ржышча.* Я пасеяла ў раллю жменю зёран *ільняных.* Цэлы дзень *імжыць* дробны дождж.

Практыкаванне 3. Спішыце сказы, устаўляючы, дзе трэба, прыстаўныя галосныя і зычныя.

Сплаў з .олава і медзі называецца бронзай. Вельмі цікава расказвала .ольга Андрэеўна пра помнікі культуры Беларусі. Тракт і прасёлачныя дарогі былі падобныя да .узенькіх стужак. На.окал была цішыня, спакой. Да .озера непрыкметна падкралася .осень. Коні шпарка .мчаліся па дарозе.

Практыкаванне 4. Перакладзіце словы на беларускую мову і запішыце.

Радиола, стадион, энтузиазм, официантка, библиотека, патриот, рационализатор, национальность , вариант, диагноз, океан, пенсионер, чемпион, период, мелиорация, авиация, диалог.

Развіццё гутарковай мовы

ЛЕС

Роща — гай
дубрава — дуброва
опушка — узлессе, узлесак
вырубка (место, где вырублен лес) — ляда
поляна — паляна
просека — прасека
овраг — яр
тополь — таполя (ж. р.)
ель — елка, яліна
сосна — хвоя, сасна
лиственница — лістоўніца
каштан — каштан
плакучая ива — ніцая вярба
рябина — арабіна
черёмуха — чаромха
лещина — арэшнік
лещина (одно дерево) — арэшына
бузина — бузіна, воўчы бэз
боярышник — галыбень, глог
шиповник — шыпшына
можжевельник — ядловец
вереск — верас
кустарник — кустоўе, хмызняк

* * *

сажать — саджаць
пилить — пілаваць, рэзаць
рубить — сячы
колоть — калоць
колода — калода
полено — палена
щепка — трэска
пила — піла
топор — сякера

* * *

лесник — ляснік, палясоўшчык
лесничий — ляснічы

1. Выпішыце словы, з якімі вы сустрэліся ўпершыню, запомніце і складзіце з імі сказы.

2. Прачытайце загадкі, запомніце іх. Загадайце іх сваім знаёмым.

Дыхае, расце, а хадзіць не можа. (Расліна.)

Усе паны паскідалі жупаны, а трое паноў не скінулі жупаноў. (Сасна, елка, ядловец узімку.)

Стаяць стаючкі, а на іх калючкі. (Хваёвыя дрэвы.)

Зялёная, а не луг, белая, а не снег, кучаравая, а без валасоў. (Бяроза.)

Шэдэўры сусветнай паэзіі па-беларуску

Рубрыку вядзе ***Лявон БАРШЧЭЎСКІ***

Вялікі нацыянальны паэт Шатландыі Роберт Бёрнс (1759—1796) за сваё нядоўгае жыццё паспеў дасягнуць вяршыняў у самых розных паэтычных жанрах — ад любоўнай лірыкі да дасціпных вершаў-гумарэсак.

Роберт ***БЁРНС***

У ГАРАХ МАЁ СЭРЦА

Не тут маё сэрца — блукае ў гарах,
Імчыць за аленем на дзікіх вятрах,
Пільнуе казулю і цвеліць жуду,
Ў гарах маё сэрца — куды ні пайду.

Бывай, мая поўнач, сустрэнемся зноў,
Край годных, радзіма адважных сыноў,
Куды б валацужніцкі лёс ні занёс,
Шатландыі схілы вышэй ад нябёс.

Бывайце, вяршыні — прытулак снягоў,
Бывайце, зялёныя плыні лугоў,
Бывайце, лясы над абрывамі стром.
Бывайце, патокі, дзе пасвіцца гром.

Не тут маё сэрца — блукае ў гарах,
Імчыць за аленем на дзікіх вятрах,
Пільнуе казулю і цвеліць жуду,
Ў гарах маё сэрца — куды ні пайду.

Пераклад з англійскай Рыгора БАРАДУЛІНА.

ФІНДЛЕЙ

— Хто гэта грукае ў акно?
— Хто ж, гэта я — Фіндлей!
— Ідзі дамоў. Тут спяць даўно.
— Не ўсе! — сказаў Фіндлей.

— Як ты асмеліўся будзіць?
— Ды так,— сказаў Фіндлей.
— Кату марцоваму карціць...
— Карціць! — сказаў Фіндлей.

— Не адчыню — і не прасі...
— Прашу! — сказаў Фіндлей.
— Ты ж спаць да пеўняў не дасі.
— Не дам! — сказаў Фіндлей.

— Пусціць, а што, калі радня?..
— Пусці! — прасіў Фіндлей.
— Дык ты ж заваліцця да дня.
— Да дня! — сказаў Фіндлей.

— Такога толькі прыручы...
— Так-так! — сказаў Фіндлей.
— Ты ў нас і будзеш штоначы.
— І ўдзень! — сказаў Фіндлей.

— Смала! Ну лезь. Дапамагу.
— Хутчэй! — сказаў Фіндлей.
— Глядзі ж, нікому ні гу-гу!
— Угу! — сказаў Фіндлей.

Пераклад з англійскай Язэпа СЕМЯЖОНА.

Алег ***БЕМБЕЛЬ***

З «падпольнай» кнігі

(Заканчэнне. Пачатак у №№ 5—47).

Чаму так сталася? Ці гэта кара Божа за нашу сціпласць і лагоднасць, за тое, што ніколі чужога мы не захапілі, нідзе нічыіх правоў не нагвалцілі, самабытнасці другіх народаў не зняважылі? Ці мо такім чынам расплачваемся за нашу гасціннасць і адкрытае сэрца, за цярпімасць (талерантнасць) да адметнасці чужых думак і паводзін? Чаму?

Чаму мацнейшыя так хутка і бессаромна выкарыстоўваюць нашу часовую кволасць?

Чаму на цябе, Мова, першы замах? Ці тыя, хто хацеў бы нас праглынуць цалкам, робяць гэта свядома ці інтуітыўна, пачаўшы менавіта з цябе?

Варта было б прыгадаць лёс некаторых нашых суседаў... Яшчэ ў пачатку XIX стагоддзя, калі раздзёртая Польшча знаходзілася ў палоне (паводле выразу К. Маркса) «трох разбойнікаў з вялікай дарогі», вядомы дзеяч польскай культуры Юльян Урсын Нямцэвіч падкрэсліваў, якое рашаючае месца займае мова ў лёсе нацыі. Вось што наконт гэтага ён сказаў:

«Мова — аснова нацыі, ці больш дакладна — уяўляе сабою адрозненне нацыі ад нацыі. Калі толькі сціраецца родная мова — гіне імя Бацькаўшчыны... Ніводзін народ не мае большай патрэбы стаяць на варце супраць гэтай пагрозы, як мы, палякі».

І нягледзячы на жорсткую дэнацыяналізацыю з боку іх суседзяў, палякі здолелі захаваць сваю мову, а пасля адраджэння іх дзяржаўнай незалежнасці зрабіць яе пануючай нават са шкодай тых славянскіх меншасцей, якія, прынесеныя ў ахвяру палітычным інтарэсам вялікіх дзяржаў, апынуліся ў межах міжваеннай Польшчы.

Польскі ўрад поўнасцю выкарыстаў усе адміністрацыйныя рычагі, каб «адняме-чыць» тую частку польскага насельніцтва, якая, будучы ў складзе колішняй Прусіі, пачала адмаўляцца ад роднай мовы. Такім чынам ён (урад), згодна з прынцыпам дзяржаваствaральных працэсаў навейшага часу: «Не нацыя стварае дзяржаву, а дзяржава нацыю»,— выканаў сваю гістарычную місію, вярнуўшы Польшчы яе страчаных дзяцей...

Такую ж пазітыўную ролю ў стварэнні нацыянальнай свядомасці беларусаў адыграў у 20-ыя гады ўрад Беларускай Савецкай Рэспублікі, узнікшай амаль сумесна з адраджэннем польскай дзяржаўнасці. Так званая каранізацыя адміністрацыйнага апарату ці беларусізацыя грамадска-палітычнага і культурнага жыцця рэспублікі знаходзіла падтрымку як цэнтральных улад Савецкай дзяржавы, так і яе культурных устаноў. Здзейснілася такім чынам ленінская нацыянальная палітыка ў плане падтрымкі беларускага адраджэння з боку больш моцных нацый, перад усім — вялікага рускага народа.

Нарушэнне ленінскіх прынцыпаў сацыялістычнай законнасці, якое вылілася ва ўмовах Беларусі ў паляванне на нацдэмаў, абязвечыла працэс развіцця і паглыблення самасвядомасці беларусаў. Абяскроўленая беларуская культура пачала ажываць толькі ў пасляваенныя гады. Аднак неспрыяльныя ўмовы культу асобы прадаўжалі лажыцца ценем на працэс беларускага адраджэння. Спроба бараніць сваё, самабытнае, дастасаваць яго да патрэб сацыялістычнага будаўніцтва адвяргалася як спроба ўваскрашэння так званай «нацдэмаўшчыны». Лёгка і беспадстаўна вешаліся **ярлыкі «нацыяналізму»** на тых, хто стойка трымаўся матчынай мовы. Партызаншчына, якая заліла амаль увесь адміністрацыйны апарат, свае метады вырашэння праблем перанесла і на кіраванне галіной нацыянальнай культуры.

Забітаму спрадвечным горам, стомленаму вайной і нястачамі, беларускаму народу было абыякава, як вырашаецца пытанне беларускага адраджэння. Пакарміцца б удоваль, выбіцца б у людзі, стварыць як найлепшыя ўмовы для сваіх дзетак і не паўтарыць лёсу іх гарапашных дзядоў — дамінавала над патрэбай захавання нацыянальнай самабытнасці. Пытанні нацыянальнай мовы, дзіцячага сада, школы, другу адыходзілі на другі план. Закаранелае ў сялянскіх душах пачуццё «комплексу ўласнай непаўнацэннасці» стала саюзнікам тых, хто ўсюды дэманстраваў больш моцную і больш выгадную культуру пануючай нацыі. Імкненне дацягнуцца да яе, палепшыць свой побыт, закончыўшы вышэйшую навучальную ўстанову на народнай мове, прывяло да **татальнага** адмаўлення ад беларускай мовы.

Тэарэтыкі, узброіўшыся некаторымі яшчэ да канца не распрацаванымі палажэннямі «мовазнаўчых прац» вялікага правадыра, абаснавалі прагрэсіўнасць гэтага працэсу. У выніку пачалі падштурхоўваць яго так, што спроба ўзяць пад абарону родную мову стала дараўноўвацца да рэакцыйных поглядаў або пачало зноў пашырацца беспадстаўнае абвінавачванне ў нацыяналізме. Зноў павеяла цвілым пахам 30-ых гадоў... Сяды-тады практыкуецца паляванне на чараўніц... «нацдэмаўшчыны».

Каб спыніць ненармальную з'яву ў нашым жыцці, лічу неабходным правесці наступнае:

1) На варце стварэння спрыяльных умоў для прадаўжэння яшчэ незакончанага працэсу беларускага адраджэння і далейшага развіцця беларускай мовы і культуры павінны стаць кіруючая партыя і сам урад БССР.

2) Беларуская мова ў рэспубліцы **павінна стаць** дзяржаўнай нароўні з рускай (і не толькі дэкларатыўна).

3) **Не рабіць ніякіх перашкод** у прапагандысцкай і арганізацыйнай рабоце на карысць беларускай мовы.

4. Вышэйшыя навучальныя ўстановы **абеларусіць** і стварыць лепшыя шансы пры паступленні ў спецыяльныя школы для тых, хто закончыў беларускія школы.

5) Прыняць закон, які будзе забараняць усялякае зневажанне беларускай мовы і ўсіх тых, хто ёю карыстаецца.

Ажыццяўленне гэтых умоў будзе садзейнічаць умацаванню ў насельніцтве рэспублікі сапраўднага сацыялістычнага патрыятызму і трывалай дружбы беларускага народа з усімі братнімі народамі.

Чыталі?

Аўтары — маці і сын

Беларускае літаратурнае аб'яднанне «Белавежа», якім кіруе Ян Чыквін, выдала ў Беластоку кніжку «Маці і сын». Пад вокладкай — раней невядомыя вершы Ларысы Геніюш і паэтычныя абразкі яе сына Юркі Геніюша.

Вершаваная падборка Ларысы Геніюш названа «Сэрца». Добрая назва, бо ўсе вершы тут сапраўды напісаны ад шчырага сэрца, з вялікай любоўю да Беларусі, яе людзей, з любоўю да нашай роднай зямлі.

Уступнае слова «Яна лічыла сябе яцвяжкай» да вершаў слыннай паэткі зрабіла Данута Бічэль-Загнетава, якая напісала: «Ларыса Геніюш і яе хата, як сонейка, прыцягвалі ўсё яшчэ жывое на Беларусі — пісьменнікаў, мастакоў, навукоўцаў, сялянак. І ўсе бітыя, пакрыўджаныя, параненыя знаходзілі той ганак удзень і ўночы, стукалі ў сенцы, не зважаючы на суседку, якая бяссонна стаяла на варце ў суседніх дзвярах. Іх там кармілі, адпойвалі, суцяшалі словамі...»

Сапраўды так, бо толькі сэрцам можна напісаць радкі:

Не хачу быць дома эмігрантам!
Гаспадыня тут я — а ня госьць!
Гаварыць на дзікім «эсперанта»,
Калі мова матчыная ёсьць?!

Трыццаць дзевяць невядомых раней вершаў Ларысы Геніюш увайшлі ў беластоцкі зборнік «Маці і сын». Кожны радок і кожная страфа яе вершаў адметныя тым, што яны трывала прывязаны да родных ніў, родных беларускіх хат, дзе спрадвечна і нязгасна жывуць лепшыя традыцыі і звычаі беларусаў.

Ларыса і Юрка Геніюшы амаль усё жыццё жылі ў ростані. Сустракацца выпадала рэдка. І гэта добра, што пад адной вокладкай, пад адным літаратурным дахам сышліся яны — маці і сын.

Падборка Юркі Геніюша мае назву «Да свету». Яе напісаў Сакрат Яновіч. Прадмова невялікая, але шчырая і простая: «Юрка Геніюш пісаў мала, няшмат пакінуў у спадчыну існа літаратурных твораў. Больш займаўся публіцыстыкай, якая, як вядома, рэдка вытрымлівае выпрабаванне часам. Засталося па ім — колькі вершаў, нізка паэтычнай прозы, трохі апавяданняў, некалькі п'ес (для дзіцячай сцэны перш за ўсё)...»

Талент Юркі Геніюша больш праявіўся ў паэтычнай прозе. Менавіта яна ў асноўным і прадстаўлена ў гэтай кнізе. Яго маленькія розныя па тэматыцы лірычныя абразкі чытаюцца лёгка, зразумелыя ўсім. Сюды, праўда, увайшло і некалькі вершаў, якія напісаны на фальклорна-міфалагічнай аснове.

Шмат можна пісаць і разважаць над творамі Геніюшаў. Але хочацца проста шчыра і сардэчна падзякаваць беларускім літаратарам з Беласточчыны за добрую кніжку твораў тых, каго мы любім і цэнім. Такое выданне ў гісторыі беларускай літаратуры ажыццёўлена ўпершыню, бо гэта ж вялікая рэдкасць — пад адною вокладкаю выдаць творы маці і сына.

Сяргей ЧЫГРЫН.

г. Слонім.

Беларускі слоўнік па інфарматыцы

Старшыня Менскай гарадской рады ТБМ імя Ф. Скарыны прафесар Мікола Савіцкі падрыхтаваў «Руска-беларуска-англійскі слоўнік па інфарматыцы і вылічальнай тэхніцы». Гэта фактычна першы крок у распрацоўцы беларускіх найменняў, тэрмінаў самага шырокага абсягу інфарматыкі і вылічальнай тэхнікі.

Слоўнік, выпушчаны малым прадпрыемствам «Гаспад», разлічаны на шырокае кола чытачоў: вучняў і настаўнікаў, студэнтаў і выкладчыкаў, навукоўцаў, практыкаў праграмавання і спецыялістаў апрацоўкі інфармацыі.

А. К.

Горас МАККОЙ

БЫВАЙ, ЖЫЦЦЁ, БЫВАЙ, КАХАННЕ!

(Працяг. Пачатак у №№ 32—47).

— Мы едзем у паліцыю? — запытаўся я ў Мандана, не пазнаючы дарогі.

— Не.

— Дык вы ж казалі, што мы сустрэнемся ў яго ў кабінеце.

— Правільна: у адным з яго кабінетаў.

— Колькі іх у яго?

— Некалькі...

Кабінет, на сустрэчу ў якім мы ехалі, месціўся на чацвёртым паверсе васьміпавярховага будынка...

Адчыніўшы дзверы, Рыс усміхнуўся нам, аднак не сказаў ні слова. Уэбэр сядзеў за сталом і курыў.

— Я думаю, вам няцяжка было дабрацца сюды, — сказаў галоўны інспектар.

— Зусім не,— адказаў Мандан.

Рыс зачыніў дзверы і падышоў да нас.

— Сядайце,— сказаў ён.

— Я вырашыў, што нам лепей сустрэцца тут,— прадоўжыў Уэбэр.— Дык што ў вас за ідэя, Мандан?

— Перш чым усё расказаць, трэба адзначыць, што мы не так проста прыйшлі да яе. Справа, якую мы задумалі,— небяспечная, але мы ўпэўнены, што ўсё закончыцца выдатна.

— Калі інспектар будзе з намі супрацоўнічаць,— сказаў я.

Уэбэр кінуў на мяне позірк.

— Узброены напад? — запытаўся ён у Мандана.

— Але.

— На каго?

— На інкасатараў Ромэра.

— Інкасатараў Ромэра? — паўтарыў ён, зірнуўшы на Рыса.— А чаму вы выбралі іх?

Мандан пацiснуў плячыма.

— У іх капусты багата!..

— І нават вельмі,— сказаў Уэбэр,— але ніхто ніколі на іх не нападаў. І ведаеце, чаму? Таму што немагчыма абчысціць іх без рэвальвера...

— Вы што, думаеце, вы першыя, хто падумаў пра гэта? — умяшаўся Рыс.

— Мы будзем першыя, хто гэта зробіць,— сказаў я.

— Падумайце трохі,— сказаў Уэбэр.— Калі вас напаткае няўдача, вы адседзіце палову жыцця.

— А стрэлаў не будзе,— удакладніў я.— Ва ўсякім разе, перастрэлкі. Гэта я вам гарантую.

— Дык як вы іх возьмеце? — усміхнуўся Уэбэр.— Загіпнатызуеце?

— Вось тут і пачынаецца ваша супрацоўніцтва. З вашай дапамогаю мы можам іх гіпнатызаваць.

— У чым заключаецца дапамога? — спытаўся Рыс.

— Нам патрэбныя вашыя уніформы і адна патрульная машына...

— Вы збіраецеся пераадзецца ў паліцэйскіх? — спытаўся Уэбэр.

— Але.

— Ваш сябра — жартаўнік,— сказаў Уэбэр Мандану.

— Я яшчэ раз кажу вам: страляніны не будзе,— паўтарыў я.— Калі вы дадзіце нам тое, што я папрасіў, мы абчысцім іх без гвалту... Нам патрэбныя толькі адна машына аўтаінспекцыі, некалькі уніформ і два паліцэйскія ў дапамогу.

— Не, Мандан,— пачаў ужо злаваць Уэбэр,— давайце канчаць. Вы ж цудоўна ведаеце, што ў мяне пагадненне з Ромэрам.

— Калі вы будзеце зыходзіць з гэтага,— сказаў я,— то мы ніколі не знойдзем кліента. Вы не хочаце, каб мы нападалі на банкі, на ўстановы, якімі займаецца федэральная паліцыя, на аб'екты, з уладальнікамі якіх вы маеце пагадненне. Дык што ж тады нам застаецца?

— Вы хоць уяўляеце, што будзе, калі інкасатары скажуць яму, што на іх напалі паліцэйскія? Як вы думаеце, да каго ён тады прыйдзе?.. Што гэты малады чалавек фантазіруе, я яшчэ разумею, але, прабачце, вы, Мандан...

— Паслухайце, інспектар,— абсек я яго.— З чаго вы ўзялі, што інкасатары будуць расказваць, хто на іх напаў?

Дальбог, яны ўсё яшчэ нічога не разумелі.

— Вядома, будуць. Трэба ж ім будзе нешта сказаць. Вы можаце, дапусцім, падкупіць аднаго чалавека, нават двух, але ўсіх чатырох вы не падкупіце...

— Мы заткнём ім рот усім чатыром, не купляючы,— сказаў я.

Нарэшце і Уэбэр, і Рыс нешта зразумелі. Яны пераглянуліся, запала цішыня.

— І як вы думаеце гэта зрабіць? — спытаўся Уэбэр.

— Вельмі проста,— адказаў я.— Адзіная цяжкасць — зрабіць усё так, каб ні машына, ні іхнія целы не былі знойдзены і апазнаны. Над гэтым трэба крыху паламаць галаву, але я ўжо сёння што-небудзь прыдумаю.— У Рыса ажно дыханне перахапіла. Вусны Уэбэра збялелі.— Абяцаю вам, інспектар, што не вазьмуся за справу да тае пары, пакуль усё не будзе абдумана так, каб усё было зроблена чыста, без аніякіх слядоў.

— Чатыры чалавекі знікаюць раптам,— ціха сказаў ён.— Думаю, шум усё роўна будзе.

— Шум — не доказ,— умяшаўся Мандан.

— Калі ўсё будзе зроблена так чыста, як ён кажа,— сказаў Рыс,— ніхто, і праўда, нічога не зможа даказаць.

Я кіўнуў галавою і здзіўлена зірнуў на Уэбэра: я ж ужо лічыў, што ён няздатны выказаць сваю асабістую думку. Уэбэр утупіўся ў стол. Думаў.

— Я выдатна разумею, інспектар,— прадоўжыў я,— што ў гэтай справе любое падазрэнне на нас абернецца падазрэннем на вас. Але ніхто і не падумае падазраваць каго-небудзь. Інкасатары знікнуць — і ўсё. Ромэр, можа, будзе думаць, што яны змыліся з бабкамі...

— Ніколі ў жыцці...

— А чаму? Так часта бывае.

— Колькі, вы думаеце, у іх грошай?

— Сама меней пятнаццаць штук,— сказаў Мандан.

— Ды вы што?! — усклікнуў Уэбэр.— Прыкончыць чатырох чалавек з-за пятнаццаці штук!..

— Калі вы глядзіце на гэта вачыма бухгалтара, — сказаў я,— дык згадайце пра іхні «Б'юік». Ён таксама павінен знікнуць. А ў наш час такая тачка каштуе нашмат болей за гэтых чатырох гаўрыкаў.

Уэбэр паглядзеў на Мандана і ўздрыгнуў.

— Паслухайце,— не вытрымаў я,— дык якую тады працу можаце вы нам прапанаваць? Пачысціць касу ў забягалаўцы на рагу? Паставіць бензакалонку? Ці сцібрыць кашалёк у якой-небудзь старой?

— Гэта ўжо ваш клопат,— агрызнуўся ён.— Вы паглядзіце: у гэтага махляра-няўдаліцы адна песня — мачыць людзей...

— А вы раптам праведнікам сталі! — не выцерпеў я.

— Спакайней! — сказаў Джынкс.

— Ну што вы! — прыўзняўся Мандан.

— Заткніцеся! — прадоўжыў я, гледзячы Уэбэру ў самыя вочы.— Я — няўдаліца? Хто з нас на кім апёкся? Я такі ж прафесіянал, як і вы. І пляваў я на гэтых тыпаў, як плюяце вы на любога, каго спачатку абуваеце, а потым мочыце, каб не здаў вас...

Твар Уэбэра палаў нянавісцю. Рыс схапіўся за рэвальвер.

— Перастаньце разыгрываць камедыю, ідыёт! — засмяяўся я, павярнуўшыся да Рыса.

— Выведзіце гэтага шаленца, Мандан,— сказаў Уэбэр.— Астудзіце яму крыху галаву...

— Хадзем, Ральф,— сказаў Мандан. Ён быў відавочна занепакоены.

— Поль,— паправіў я.

— Добра, Поль, прашу вас, хадзем...

— Хвілінку! Сядайце, Мандан, і слухайце.— Я зноў загаварыў з Уэбэрам.— Чаму вы такі ўпарты? Я зусім не збіраюся псаваць вашых адносін з Ромэрам. Я не горш за вас ведаю казку пра курку, якая несла залатыя яйкі. Я прапаную вам зрабіць напад пры адной неадменнай умове: машына і людзі знікаюць раз і назаўсёды...

— Жыццё ў гэтым горадзе,— пачаў Уэбэр,— заўсёды было спакойнае. У нас ніколі не здаралася ніякіх гісторый. Мы ўсе ў добрым паразуменні: пракурор, мае людзі, карацей, усе. Газеты нас не чапаюць, ніхто не патрабуе ніякіх перамен, і мы даражым гэтым — так што не трэба зводзіць сяброў ілбамі...

— Прашу вас, інспектар,— сказаў я,— зразумейце мяне. Такая ідылія замілоўвае і мяне, і я не збіраюся яе парушаць. Вас непакоіць адно: як зрабіць усё так, каб машына вашага сябрука Ромэра з ягонымі кадрамі знікла бясследна. Ці ж не так?

— Рана ці позна нехта іх знойдзе. Гэта непазбежна.

— Калі ёсць хоць найменшая небяспека, што так здарыцца, я адмаўляюся ад ідэі. Падкрэсліваю: нават калі захоўваецца мінімальная рызыка. І вы тут будзеце адзіным арбітрам.

— Як вы збіраецеся гэта зрабіць? — спытаўся Рыс.

— Я яшчэ не маю плана. Дайце мне падумаць да заўтра. Вы не супраць? — прадоўжыў я наступ на Уэбэра.

— Я думаю. І прашу вас: перад тым як рабіць што-небудзь, узгадніце ўсё са мною.

— Вядома. Да пабачэння,— запаліў я цыгарэту і ўстаў.

Рыс правёў нас да дзвярэй.

— Як вы прабавілі вечар з Холідэй? — запытаўся я ў яго. Ён не сказаў ні слова, і я прадоўжыў: — Вам трэба патэлефанаваць ёй. Яна багата чаго распавядзе вам: імёны, адрасы і шмат што іншае...

— Куды вас адвезці? — запытаўся ўжо ў машыне Мандан.

— Я хацеў бы вярнуцца дамоў і забраць Холідэй.

— Навошта?

— Каб адзначыць з музыкай яе новы статус-кво ў выжлаў...

— Паехалі туды, дзе мы іх падабралі,— сказаў ён негру.

Музыка была для мяне залішне саладжавая, але рытмічная.

Метрдатэль правёў нас за столік побач з аркестрыкам.

— А ў вас няма нічога далей ад музыкаў? — спытаўся я.

— Не, пан. На жаль, пакуль што няма... Можа, крыху пазней... — Ён падсунуў Холідэй крэсла і паклаў перад кожным меню. Падышоў афіцыянт і пачаў раскладваць прыборы.

— Мы ўжо вячэралі,— сказаў я.

Афіцыянт сабраўся забраць сурвэткі. Я сказаў яму пакінуць іх. Афіцыянт паглядзеў на метрдатэля і пакінуў сурвэткі на стале.

— Я, бадай, з'ем сандвіч,— сказала Холідэй.— І вып'ю віскі з кока-колай.

— Віскі з кока-колай? — здзівіўся я.— Нішто сабе сумесь...

— А мне хочацца!

— Добра. Хочацца дык хочацца. Сандвіч і віскі з кока-колай для пані,— сказаў я афіцыянту.— А мне каньяку. Хочаце што-небудзь з'есці? — спытаўся я ў Мандана.

— Дзякую,— адказаў ён.— Вып'ю кавы.

Афіцыянт адышоў...

— Хочаш танцаваць? — спытаўся я ў Холідэй.

Яна кіўнула.

Холідэй танцавала цудоўна.

— А ты выдатна танцуеш,— сказаў я ёй.

— Дзякуй,— адказала яна. Было відаць, што ёй гэта прыемна чуць.— Ты таксама... Што ў цябе было з Уэбэрам? Усё нармалёва?

— Калі кірую я? Не вярзі лухты...

Ужо за сталом, калі мы з Холідэй ледзь толькі чокнуліся, я раптам зразумеў, што ведаю, як можна бясследна пазбавіцца ад «Б'юіка» з інкасатарамі. Я адразу ж паставіў шклянку на стол і ўзняўся.

— Выбачайце,— сказаў я. І Мандан і Холідэй былі настолькі здзіўленыя, што нават не запыталіся ў мяне ні аб чым.

Я выйшаў у вестыбюль, адшукаў тэлефонную кабіну, набраў нумар гаража Мэйсана і запытаўся, ці на месцы Мэйсан.

— Ён выйшаў,— адказалі мне.

— А вы ведаеце, дзе ён?

— Не. А хто яго пытаецца?

— Поль Мэрфі. Гэта ты, Нэльс?

— Я.

— Слухай, Нэльс, дык ты што, праўда не ведаеш, дзе можна знайсці Мэйсана?

— Ён можа быць у «Персідскім каце».

— Дзякуй.

Я знайшоў у даведніку нумар гэтага самага «Персідскага ката», патэлефанаваў туды. Чалавек сказаў мне, што Мэйсана яшчэ не было, але ён можа прыйсці. Я падзякаваў, павесіў трубку і вярнуўся ў залу.

Холідэй і Мандана за сталом не было. Афіцыянт паклаў перада мною рахунак:

— Пан і пані сказалі, каб вы разлічыліся, пан.

— А дзе яны?

— Пайшлі.

— Куды?

— Яны мне нічога не сказалі.

— Назусім, можа?

— Відаць. Яны хутка сабраліся...

— Добра,— пацiснуў я плячыма.— Гэтага хопіць? — паклаў я на рахунак дзесяць долараў.

— Вядома, пан. Вялікі дзякуй.

Я выпіў каньяк і выйшаў. На вуліцы запытаўся ў парцье:

— Вы бачылі, як некалькі хвілін назад выходзілі мужчына сярэдняга ўзросту і прыгожая дзяўчына? Яны павінны былі сесці ў зялёны «Крайслер», і шафёр у іх негр.

— Тыя, што прыйшлі сюды з вамі? Але, пан, яны выйшлі хвіліну назад.

— Куды яны паехалі, не можаце сказаць?

— Не, пан.

— Можаце выклікаць мне таксоўку?

Ён свіснуў, пад'ехала таксоўка.

«Пайшлі яны к чорту»,— падумаў я, сядаючы.

— Куды ехаць, пан? — запытаўся ў мяне шафёр.

— Да «Персідскага ката».

Ён паглядзеў на мяне з відавочнай цікавасцю. Я падумаў, што шафёр не зразумеў мяне.

— Вы ведаеце, дзе гэта — «Персідскі кот»?

— Ведаю, пан,— адказаў ён.

«Персідскі кот» знаходзіўся ў самым цэнтры квартала складоў, заціснуты паміж вялізнымі змрочнымі будынкамі з чырвонай цэглы. Вуліца, на якой ён месціўся, была таксама змрочная і пустынная. Я заплаціў шафёру і прайшоў у шынок. Вестыбюль быў малюпасенькі, драпіраваны тканінаю чырвонага колеру. Дзве каляровыя фатаграфіі аголеных жанчын у натуральную велічыню: на адной кабета стаіць, на другой — ляжыць. Убачыўшы такую аздобу, я зразумеў, чаму таксіст так дзіўна зірнуў на мяне: «Персідскі кот» быў шынком педэрастаў. Я спыніўся ля ўвахода ў залу — зусім цёмную, з гнюсным пахам блакітных. Недзе ў глыбіні залы ігралі тры ці чатыры музыкі... Я задумаўся, як мне адшукаць Мэйсана ў гэтым бедламе, і тут перада мною з'явіўся чалавек, падобны да парцье, у касцюме еўнуха, з жудасна нафарбаванымі вейкамі і бровамі.

(Працяг будзе).

«Вашчылкі» ў Мілане

Гэтыя жыццярадасныя хлопчыкі і дзяўчынкі з Крычава — удзельнікі дзіцячага фальклорнага ансамбля «Вашчылкі». Ансамбль атрымаў назву ад імя Васіля Вашчылы, які два з паловай стагоддзі таму ўзначаліў на Крычаўшчыне народнае паўстанне.

Майстэрства і рэпертуар гэтага калектыву зацікавілі гасцей міжнароднага фальклорнага фестывалю, які вясной адбыўся ў Менску. Вынікам стала запрашэнне «Вашчылак» у Італію. Разам з мастацкім кіраўніком Галінай Бацвіннік яны сёлета знаходзіліся ў Італіі, выступалі перад міланцамі.

Фота Валерыя **БЫКАВА**.
Белінфарм.

Народная лякарня

Хімічныя, фізічныя і лекавыя ўласцівасці воску

Старажытныя медыкі добра ведалі лекавыя ўласцівасці воску і ўмела карысталіся імі. Гіпакрат рэкамендаваў пры ангіне накладваць на галаву і на шыю слой воску. Пліній пісаў, што воск валодае ўласцівасцямі змякчаць і саграваць, а таксама садзейнічае абнаўленню цела. Славуты Авіцэна ў сваёй працы «Канон лячэбнай навукі» прыводзіць шмат рэцэптаў, у склад якіх уваходзіць воск. У рускіх рукапісных лячэбніках адзначаецца, што воск змякчае балячкі на целе і дапамагае пры хваробе грудзей. Англійскі ўрач Мор пісаў у 1707 г. пра цудадзейную сілу васковага масла пры лячэнні ўнутраных хвароб. Зараз воск ідзе на медыцынскае муляжаванне, прыгатаванне пластыраў, лячэбных мазей, свечак і прыпарак. Напрыклад, усім вядомы ліпкі пластыр утрымлівае воск. У ЗША шырокую вядомасць атрымалі вітамінізаваныя мядова-васковыя цукеркі-жвачкі, якія актывізуюць выдзяленне сліны і страўнікавага соку, ачышчаюць зубы ад камянёў і ўмацоўваюць дзясны. Нагадаем, што і ў нас прадукаваліся карысныя для здароўя цукеркі — «Пчолка» і «Залаты вулей», пакрытыя якасным воскам, з мядовай начынкай і вітміннымі дабаўкамі. Такая мядова-васковая цукерачка павышае абмен рэчываў, дабратворна ўплывае на кровазварот і працаздольнасць мышцаў, а курцам дапамагае адвыкнуць ад папяросы.

Існуе пэўны метад прыгатавання мазей і крэмаў з выкарыстаннем воску: усе кампаненты змешваюць і награваюць у гліняным гаршку на слабым агні да поўнага растварэння воску. Студзяць, перамешваючы лыжкай.

Мазі для лячэння ран, язваў, трэшчын, нарываў, скул і іншых захворванняў паверхні цела.

1. У роўнай прапорцыі бяруць воск, несалёны свіны тлушч (можна смалец) і сасновую жывіцу. Каб мазь была мякчэйшая, на 300 г змесціва дабаўляюць 40—50 г вазеліну або ланаліну. Вараць і студзяць.

2. Бяруць жоўтага воску 20 г, жывіцы 20 г, аліўкавага алею 20 г, ланаліну або вазеліну 15 г. Вараць і студзяць.

Гэтыя мазі надаюцца таксама для лячэння нямоцных апёкаў і запаленчых працэсаў вен. Павязкі накладваюцца да наступлення выздараўлення.

3. Крэм для ачышчэння скуры: 6 г воску, 0,5 г буры, 27,5 г персікавага (аліўкавага) алею, 16 г вады.

4. Крэм для тлустай скуры: 5 г воску, 5 г нашатырнага спірту, 7,5 г вады.

5. Крэм пажыўны для нармальнай скуры: 3 г воску, 6 г спермацэту, 24 г персікавага (аліўкавага) алею, 4 г гліцэрыну.

Такім чынам, пчаліны воск з'яўляецца каштоўным элементам для прыгатавання прэпаратаў для захавання здароўя і прыгажосці. Ён ужываецца ў якасці натуральнага прадукту, якому не знайшлі яшчэ сінтэтычнага замenніка.

«СПАДЧЫНА» ЗАПРАШАЕ

10 снежня г. г. у Доме літаратара адбудзецца канцэртная вечарына «У ДАЛОНЯХ МАЕЙ БЕЛАРУСІ».

Пачатак а 18 гадзіне.

Аргкамітэт Рады Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына»

Першы сход беларусаў блізкага замежжа адбудзецца ў Менску 19—20 снежня (вул. Фрунзе, 5, Дом літаратара). Просім усіх, хто хоча ўзяць у ім удзел, пра сваю згоду паведаміць зараней на адрас старшыні Рады ЗБС «Бацькаўшчына» Яўгена Лецкі: 220053, Рэспубліка Беларусь, Менск, Даўгінаўскі тракт, д. 52, кв. 9 (тэл. і факс — 37-91-87), патэлефанаваць у «Бацькаўшчыну» (27-32-38) альбо старшыні Аргкамітэта сходу Валеру Герасімаву (26-63-52 — хатні, 20-10-66 — службовы).

МОВУ ВЫВУЧАЮЦЬ МЕДЫКІ

10 лістапада ў памяшканні Інфармацыйна-культурнага цэнтра Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь пачалі працаваць курсы па вывучэнні беларускай мовы. Іх слухачамі з'яўляюцца супрацоўнікі Міністэрства аховы здароўя. Курсы арганізаваны Інфармацыйна - культурным цэнтрам і Таварыствам беларускай мовы імя Ф. Скарыны.

Вядучы спецыяліст па вучэбна-курсавой падрыхтоўцы кадраў Інфармкультцэнтра Тамара Максімаўна Кудрыцкая паведаміла: курсы будуць працаваць па праграме Міністэрства адукацыі, разлічанай на 72 гадзіны, заняткі праводзяцца два разы на тыдзень. Утвораны дзве групы, якія налічваюць каля 100 слухачоў. Па заканчэнні заняткаў плануецца правесці залік, па выніках якога кожны атрымае адпаведнае пасведчанне. На працягу тэрміну работы курсаў Таварыства беларускай мовы плануе арганізаваць для слухачоў сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі, навукоўцамі — спецыялістамі беларускай мовы. Заняткі будзе весці супрацоўніца Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь Капцэвіч Клаўдзія Анатольеўна.

В. ВІЛЬТОЎСКІ.

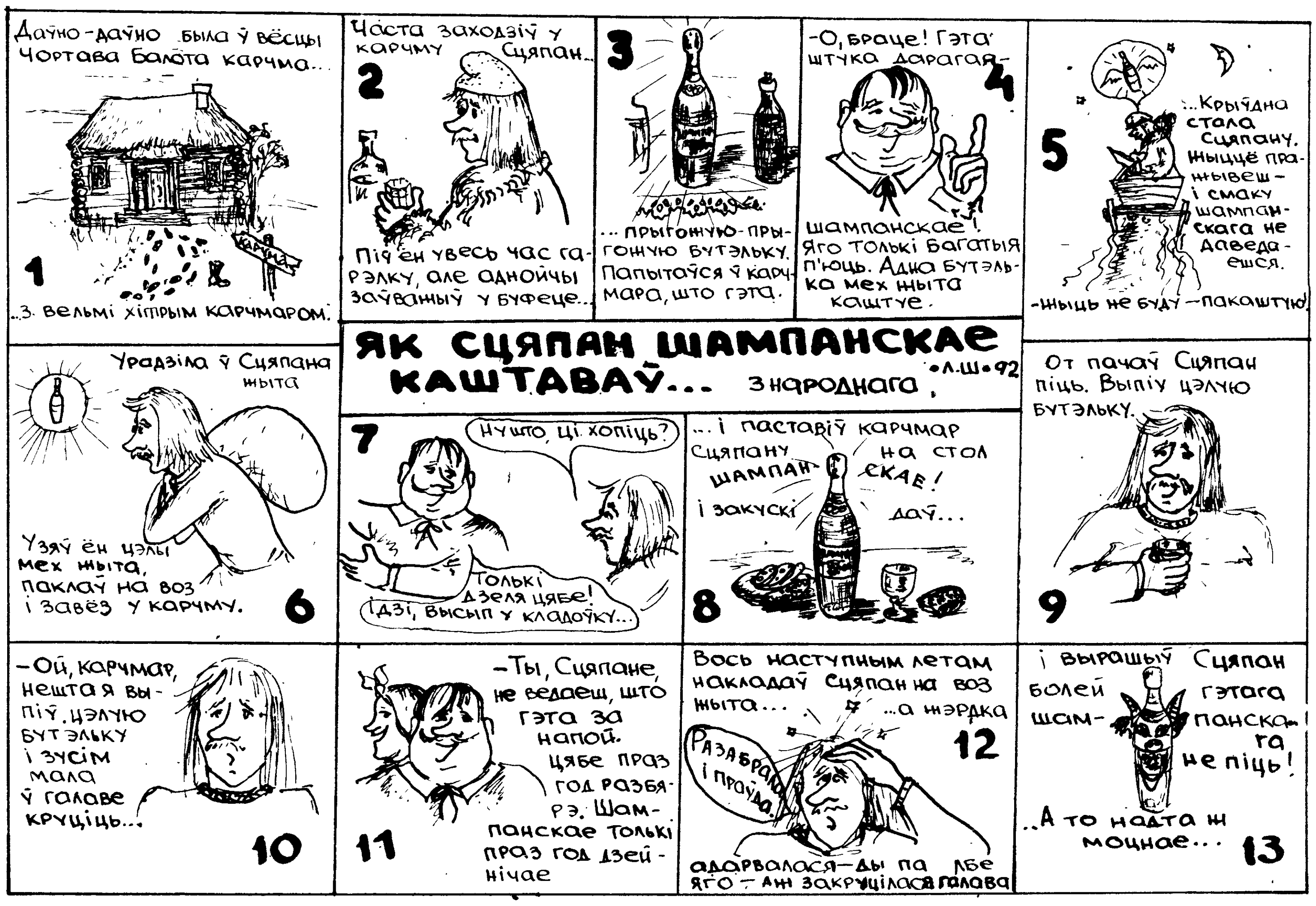
ЯК СЦЯПАН ШАМПАНСКАЕ КАШТАВАЎ... з народнага
•Л.Ш•92
1
Даўно-даўно была ў вёсцы Чортава Балота карчма...
Карчма
...з вельмі хітрым карчмаром.
2
Часта заходзіў у карчму Сцяпан...
Піў ён увесь час гарэлку, але аднойчы заўважыў у буфеце...
3
...прыгожую-прыгожую бутэльку. Папытаўся ў карчмара, што гэта.
4
-О, браце! Гэта штука дарагая-шампанскае! Яго толькі багатыя п'юць. Адна бутэлька мех жыта каштуе.
5
...Крыўдна стала Сцяпану. Жыццё пражывеш - і смаку шампанскага не даведаешся.
-Жыць не буду - пакаштую!
Урадзіла ў Сцяпана жыта
Узяў ён цэлы мех жыта, паклаў на воз і завёз у карчму.
6
7
Ну што, ці хопіць?
Толькі дзеля цябе! Ідзі, высып у кладоўку...
...і паставіў карчмар Сцяпану на стол шампанскае! і закускі даў...
8
От пачаў Сцяпан піць. Выпіў цэлую бутэльку.
9
-Ой, карчмар, нешта я выпіў цэлую бутэльку і зусім мала ў галаве круціць...
10
-Ты, Сцяпане, не ведаеш, што гэта за напой. Цябе праз год разбярэ. Шампанскае толькі праз год дзейнічае
11
Вось наступным летам накладаў Сцяпан на воз жыта... ...а жэрдка адарвалася - ды па лбе яго - аж закруцілася галава
Разабрала і праўда.
12
І вырашыў Сцяпан болей гэтага шампанскага не піць!
..А то надта ж моцнае...
13

Паведамляем, што Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны дзеля ажыццяўлення мэтаў, вызначаных Статутам ТБМ па адраджэнні беларускага слова, прымае ахвяраванні ад прадпрыемстваў, установ, арганізацый і прыватных асоб як на Беларусі, так і за мяжой.

Наш цэнтральны рахунак 700510 у Белжылсацбанку.

Валютны рахунак 000700704 у Знешгандальбанку.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

Рэдактар Эрнэст Ялугін.
Сябры калегіі: Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Ніл Гілевіч, Уладзімір Дамашэвіч, Алесь Камароўскі, Анатоль Клышка, Алег Куліцкі, Уладзімір Ламека, Уладзімір Содаль, Алесь Траяноўскі, Генадзь Тумаш, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун, Міхась Шавыркін.

Адказны сакратар Віктар Шніп.

Заснавальнік: ТБМ імя Ф. Скарыны
Наш адрас: 220005, г. Менск,
вул. Румянцава, 13.
Тэлефон рэдакцыі: 33-17-83.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара неабавязкова можа адпавядаць меркаванню рэдакцыі.

Рукапісы рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.

Падпісана ў друк 30.11.1992 г. у 15 гадзін.
МВПА імя Якуба Коласа.
Мінская паліграфічная фабрыка «Чырвоная Зорка».
Наклад 7071 паасобнік. Зак. 1206. Індэкс 63865.